

40
մայիսի հանդես

Հայ արվեստ

ARMENIAN ART · CULTURAL MAGAZINE

ISBN 1829-0272

2/2005

Հրատարակիչ
Հայաստանի պատկերասրահ
Հիմնադիր
«ՍՈՄԻԿ» հայ մշակույթի կենտրոն
Լրատվական գործունեություն իրականացնող
«ՅՈԹ ԱՐՎԵՏ» ՍՊԸ
Հասցե՝ Երևան, Խանջյան 43, բն. 14
Պետական գրանցման վկայականի համարը՝
033 053641, տրված՝ 20.03. 2002 թ.

Թողարկման պատասխանատու,
գլխավոր խմբագիր՝ Կարեն ՄԱԹԵՎՈՍՅԱՆ

Գործադիր տնօրին Հասմիկ ԳԻՆՈՅԱՆ

Խմբագրական խորհուրդ

Փարավոն Միքոյան (նախագահ)

Վարագյատ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ,
Արարատ ԱՐԱՄՅԱՆ, Սուրայ ՂԱՄՄԱՅՅԱՆ,
Սարտին ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ,
Հասմիկ ՂԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ,
Սերգեյ ԽԱՉԻԿՈՂՅԱՆ, Ղամիկ ԵՐԱԺԵՏՅԱՆ,
Սամվել ԽԱՍՄԱՅՅԱՆ, Արծվի ԲԱԽՇԻՆՅԱՆ

Աշխատակազմ

Պատասխանատու քարտուղար
Նորայր ԿԱՐՈՅԱՆՅԱՆ

Համակարգչային ծեռավորող

Վարդան ԴԱՎԻԴՅԱՆ

Վերսուլյոն խմբագիր՝ Անժել ԱՄԻՐԻՆՅԱՆՅԱՆ

Մուտքագրող՝ Ռուզաննա ԽԱՉՄԱՏՅԱՆ

Թարգմանիչ՝ Վլահիմիր ԽԱՉՄԱՏՅԱՆ

Հրատարակում է գիտական

համագործակցությամբ

- Մերուկ Մաշտոցի անվ. Սատենադարանի
- ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի
- ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության եւ ազգագործյան ինստիտուտի

Հանդեսն ընդգրկված է ՀՀ ԲՈՀ-ի

«Ասենախտությունների արդյունքների տպագրության համար ընդունելի ամսագրերի ցուցակում»

Գրանցման վկայական՝ 01Մ000095

Դասիչ՝ 77789

Ստորագրված է տպագրության 12.07.2005

Ծավալը՝ 5 մասուլ

Տպաքանակը՝ 1000

Տպագրությունը՝ «ԷԼԻՏՄՐԻՆՏ» ՍՊԸ

Խմբագրության հասցեն

Երևան, Համբավետության 32

Հեռախոս՝ (374 10) 52 3501

Խմբագիր՝ (374 91) 45 5347

Մոնղեց՝ (374 91) 40 3215

Ֆաքուլտետ՝ (374 10) 56 3661

E-mail: hayart02@hotmail.com

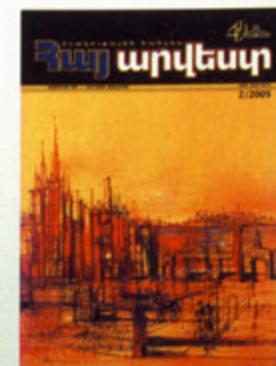
Նյութերը տպագրվում են արեւելահայերենով և
արեւելահայերենով, բնագրի ուղղագործյամբ:
Դովումները արտահայտված կարծիքները կարող
են ինձնենել խմբագրության տեսակետին:
Գովազդի բարձրակարգության պատասխանատուն
գովազդայուն է:
Արտադպություն կատարելիս հղումը
«Հայ արվեստին» պարտադիր է:

...Ծավականություն...

Նոր տեսարժան վայր
Եղեսանում
Սուրբ Եղորդության
եկեղեցին և
Դովիններ Շիրազի
արձամանը:

3. «Հայ արվեստը» նաև անգերեն
4. Մաթեւոսյան, Լինել Երախտագետ
5. Միքայել Հարությունյան, Ազգային արժեքների պահպանան մտահոգությամբ
6. Վարագդատ Հարությունյան, Մերի Ղանիելյան, Արժեքավոր գտածն
8. Հարցագրույց «Սարգիս Խաչենց» իրատարակչության տնօրին Սերգեյ Խաչիկովյանի հետ
10. Մերի Մկրտչյան - 75
12. Նունե Թադեւսյան, Եղար Շահին
14. Արմեն Գասպարյան, Եղինի թեման հայ կերպարվեստում
16. Զարուհի Դիլանյան, Լույսը գիշերվա մեջ
17. Հասմիկ Հարությունյան, Ազգային պատկերասրահի պատմությունից
20. Եղուարդ Արծրունյան
23. Պողոս Հայթայան, Համբարձում Սահակյան - 70
24. Գայանե Եղիազարյան, Հրայրյան Հակոբյանի արվեստը
27. Նոր քանդակներ Երեւանում
28. Նարեկացի արվեստի միավորում
30. Ունենալ սփյուռքահայ արվեստագետների պատկերասրահ
31. Ցուցահանես Ղանիայում
32. Քնարիկ Ավետիսյան, Աստվածամոր պատկերը Դ. Ռովնաքանյանի արվեստում
34. Տեղեկություններ Երաժշտական աշխարհից
35. Իվեր Թաջարյան, Իրանահայ լուսանկարիչ Անրուան Մելքոնյան
36. Վրեժ Բասունի, «Շոտը» առանց Շովիլի
14, 37, 38. Մշակութային լուրեր

Ծավակի առաջին եղին՝

Գաղու,

Լրված խարսխակայան, 1966 թ.

«Հայ արվեստ» հրատարակում է նոր անգլերեն

Դեռևս 2002 թ. «Հայ արվեստի» անդրանիկ համարի խմբագրականում ընթացված է այն միացություն, որ հանդես կար հայ արվեստի մասայականացումն ու տարածումն է Հայաստանում և Սփյուռքում, հայերի և օսարների շրջանում: Այդ նորատակով հանդես է առաջին համարներու ունենալու նույնականացումը: Այսօր այդ նորատակով հասնելու առավել արդյունավել ուժի ունենալու համար անգլերեն անգլերեն բարգմանությամբ: Դրա օգուտն ակներեա է, բանզի «Հայ արվեստը» մաշելի է դատավոր համարական նաև ամբողջական անգլերեն բարգմանությամբ: Դատավոր համար հայերեա կարեա կարդալ չիմացող մեր հայերեա նաև կիցներից շատերին, միաժամանակ հասանելի է դատավոր օսարներին: Կարելի է միայն ափսոսան հայսնել, որ անգլերենով ներկայանալու հնարավորությունից զուրկ են եղել մեր նախորդ համարներից մի բանիք, մասնավորաբան Արամ Խաչատրյանի 100-ամյակին նվիրված հատուկ բողակումը, որի հարուստ նյութերը բացահայտում էին աշխարհահոչակ կոմոդովիտորի խորապես ազգային էությունը քեզ մարդկային և քեզ ստեղծագործական առուսուն:

Ինչեւ, այժմ ստեղծված է ընթեցողների ավելի լայն շրջանակի հետ առնչվելու դատեհ հնարավորություն, որը դեմք է արդյունավել օգազործել: Այն նաև մեծամեծ դարձավորություն է հիշելս խմբագրության, այսուս էլ մեր հեղինակների համար: 2005 թ. առաջին համարի անգլերեն հրատարակությունից հետո արդեն իսկ ունենալու դրական արձագանքներ: Համոզված ենք, որ հանդես է անգլերեն հրատարակությունը մշակութային դասում նորատելու է ոչ միայն Հայաստան-Սփյուռք հարաբերությունների խորացմանը, այլև մշակութային փոխանականանը՝ Սփյուռքի տարեր համայնքներում, հայ արվեստի տարածմանը՝ օսարների շրջանում:

«Հայ արվեստի» անգլերեն հրատարակության հովանավորության համար խմբագրության, խմբագրական խորհրդի և հանդես է առնչվելու անոնքից խորին ընորհակալություն են հայսնում Հվեցարահայ միությանը և նրա նախագահ Վարչապետը: Հնորհակալություն են հայսնում նաև Հվեցարահայում հանդես լիազոր ներկայացնությունների նույնականացումը:

«Հայ արվեստի» անգլերեն հրատարակության հովանավորության համար խմբագրության, խմբագրական խորհրդի և հանդես է առնչվելու անոնքից խորին ընորհակալություն են հայսնում Հվեցարահայում հանդես լիազոր ներկայացնությունների նույնականացումը:

ՏԱՅ ԱՐՎԵՏ ՍՊԸ

ՀԱՅ ԱՐՎԵՏ ՀԱՅ ԱՐՎԵՏ

Հ

Ահա կույր կիցել երախտագետ

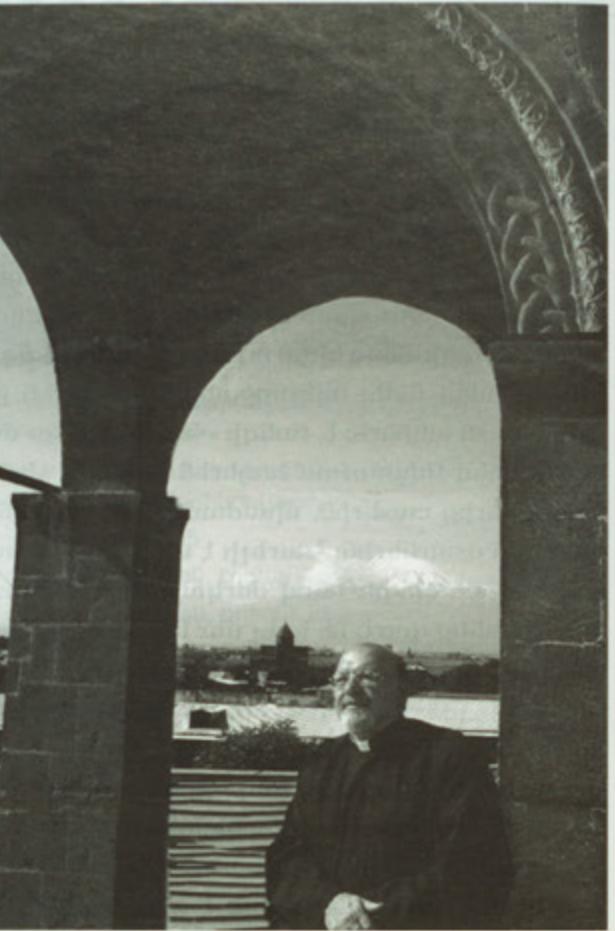
Մայիսի 24-ին Սուլդնի գյուղի դպրոցը կոչվեց Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Աշճյանի անունով։ Երախտագետ մուլտեցիների ցանկությունն էր դա, եւ մայրաքաղաքից ու մազգին սորոնից ժամանած բազմարիվ հյուրերը, նաև մակեցելով Յամազգային մշակութային միության կազմակերպած հիշատակի միջոցառնանը, մի գեղեցիկ օր անցկացրին «Աշճյանական մթնոլորտում»։ Բազմարիվ պաշտոնյամեր էին ներկա, բայց նրանցից ոչ մեկը չէր եկել «ի պաշտոնե», այլ սրտի կանչով։ Իրոք, Մեսրոպ Սրբազնը Յայաստանում ապրեց նվիրյալի կյանքով, մեզ ներկայացրեց հայ հոգեւորականի ու մտավորականի, եկեղեցական ու մշակութային գործիչ մի նոր, մեզ անծանոր տիպար, եւ այն ինչ արեց, ոժվար է անգամ թվարկել սույն հրապարակման մեջ (այս մասին մի ստվար հատոր է տպագրվել Սյու Յորբում)։

Սոլողիում, մասնավորապես, Սրբազնի ջանքերով նորոգվեց Եկեղեցին, վերաշննվեց վանատունը, հիմնվեց գրադարան, բարեկարգվեց շրջակայքը: Դեռավոր Լիքանանում ծնված-մննացած, որպես թեմակալ առաջնորդ Իրանում ու Ամերիկայում ապրած, Դայրենիքի ու հայ գործիքաշտամունք ունեցող մարդոց սիրեց Դայաստանի այս գործիքի անկյունը եւ մտածում էր այստեղ ապրել կյանքի մնացած մասը... Ցավոր, մահօն վրա հասավ անակնկալ՝ 2003-ի դեկտեմբերին, ԱՄՆ-ում, որից հետո նրա աճյունը հողին հանձնվեց Անթիլիասի վանքում...

Սակայն խոսքը Մեսրոպ Աշճան մեծ երախտավորի մասին այսբանով պիտի սահմանափակենք եւ անդրադառնանք այս նույթի խորացիոր կազմո՛ խնդրին:

Սոլյմեցիները հայ գյուղացու դարավոր իմաստնությամբ Երախտագիտության մի «դաս» տվեցին, որն այնքան անհրաժեշտ է ներ հայաստանյան իրականությանը: Թերեւս բոլոր բնագավառներում, բայց առավել ակնրախ գիտության ու մշակույթի ասպարեզում մի ցավալի «ավանդույթ» ունենք: Չենք գնահատում: Երախտամոն ենք: Մեր կողքին ապրող, արարող, ստեղծող մարդուն լավագույն դեպքում մի քարի բառով կիշշնեք նրա նահից հետո նիայն: Ամեն մի մեծ ու պատիկ նեկավար պիտի անպայման փնովի իր նախորդին: Ամեն մի արքեստագետ պիտի սեւացնի «փեշակակից» ուրիշի արածը: Միով բանիվ, ամեն մեկը պիտի տեսնի դիմացինի աչքի շյուղը և չտեսնի իր աչքի գերանը: Աշխարհի չափ իին այս Երեւույթի մասին բարձրածայնոր Երկնաօպ Միահնին Երեւի հույս ուներ, որ իր հետեւորդներն ու իր անունով մկրտվածները պիտի ծերրազատվեն այդ բարոյական արատից...

Այսօր ամեն մարդու կատարած գործի արժանի գնահատումը (դեռ չենք խոսում մեծ քանքարի մասին) քաղաքակիր հասարակության չափանիշ է: Կասկած չկա, որ մենք քաղաքակրթական հենց այս ճանապարհն ենք ընտրել: Այս ճանապարհն ընտրել ենք Մեծն Սահմանադրությունը: Եվ այս ճանապարհի առաջապահները ոչ միայն իրենց գործով, այլև իրենց դժվարին կյանքով ուղղ են հարթել մեզ հանար: Պատմահայր ենք անվանում Մովսես Խորենացուն (5-րդ դար), որի կյանքը հալածանբների մեջ է անցել: Սուրբ ենք Կոչոստ Գրիգոր Տարեկացուն (10-րդ դար), զրապարտվել ու հայածվել է հանիրավի: Այս շարքից մեկ այլ խոշոր անուն է Անանիա Շիրակացին (7-րդ դար): Ահա թե նա ինչ է գրում

Բյուզանդիայից գիտելիքներով բնօնավորված Հայաստան վերադառնալու մասին. «Եվ ահա ես՝ նվասոս հայաստանցի, սովորեցի մեծազոր գիտությունը, որ թագավորներին է ցանկալի, եւ թերեցի մեր երկիրը՝ առանց որեւէ մեկի աջակցության, շնորհիվ միայն իմ ջանքերի եւ օգնությամբ Սուրբ Գրիգորի աղոթքների, թեպետ եւ ոչ ոք չգտնվեց մեծարոր եւ շնորհակալ իմ աշխատանքի համար, որովհետեւ մեր ժողովուրդը իմաստափառքի համար, որովհետեւ մեր ժողովուրդը իմաստափառքի համար, շատերը եկան ինձ մոտ սովորելու եւ փոքր ինչ սովորած՝ բողեցին ու հեռացան, չնացին մինչեւ դասերի ավարտը: Նրանք թագական համարեցին այն ինչ ստացել են եւ ինձանից առանձնանալով սկսեցին ուսուցանել այնպիսի բաներ, որ չգիտեին... Ին մասին նրանք տղիտությամբ պարսավանքի խոսքեր էին ասում....»:

Այս ամենը մենք արդեն անցել ենք մեր երկարաւուն պատմական ճանապարհին եւ ժամանակն է, որ գոնք հիմա նույնը չկրկնենք: Ժամանակն է, որ ընդհանրական շահը վեր դասենք մասնավորից, մերժենք նախանձն ու մեծամուռյունը, որ գնահատենք մարդուն ու իր աշխատանքը, երախտիք ու պարզեւ մատուցենք ըստ արժանվույն եւ ոչ «մերոնքականության» բյուր սկզբունքով: Իսկ դրա համար անհրաժեշտ է առաջին հերթին բարեկիրք լինել: Անհրաժեշտ է լինել երախտազես:

Կ. Մաքելույան

Ազգային արժեքների դահլիճանման մասին օրենք

1964

Հայոցական Ա. Քառարակեց նկերներն (Հ-որ ուսուց) միջամաններումից այսօք եւ հինգ

Ճամանակը եւ բնությունը կատարում են իրենց ավելի օքան:

Այնուամենայնիվ, անկախացումից հետո անցած ժամանակահատվածում, սփյուռքի մեր բարերար ազգակիցների մեկենասությամբ, ի դեմս Գալուստ Կյուլպենկյանի քո Միհրայել Եսայամի, Արարական Միհրայալ Եմիրությունների բնակիչ, ճարտարապետ Անդրանիկ Դաղյանի և այլոց, **ՊՐՊԴ** ընկերության նախաձեռնությամբ եւ ճարտարագետ շինարարներ Գրիգոր Վարդանյանի ու վաղամեռիկ Արտաշես Հովսեփյանի մասնագիտական նվիրմանը վերականգնվեցին չորս բացառիկ կարեւոր ճարտարապետա-

կան հուշարձաններ՝ Թալինի տարածքի Գառնահովվիս գյուղի Ս. Գեւորգ տաճարը (7-րդ դար), Հրզկենուրոնի Ս. Աստվածածին եկեղեցին (7-րդ դար), Արթիկի տարածքի Լեռնակերտի բազիլիկան (5-6-րդ դդ.) և Եղեգնաձորի տարածքի Արենի գյուղի Ս. Աստվածածին եկեղեցին (14-րդ դար):

Զերծ մնալով քաղաքականությունից, հարկ ենք համարում շեշտել, որ չնայած նախորդ վարչակարգի գործելակերպի բազում թերություններին, 60-ական թվականներից սկսած պետական պատշաճ մոտեցում էր ցուցաբերվում հայրենի պատմանշակութային արժեքների կարեւոր խնդրին, որը ցափոք, անկախացումից հետո նոր իշխանությունների կողմից, անգամ ՀՀ Ազգային ժողովի 1998 թ. նոյեմբերի 11-ին ընդունած «ՀՀ պատմության եւ մշակույթի անշարժ հուշարձանների ու պատմական միջավայրի պահպանի և օպերատորի համարում նշել, որ այսօր ֆինանսական խնդիրների պատճառով շատ է դժվարացնել ՊՐՊԴ ընկերության

Կատարված դրական աշխատանքին զուգահեռ հարկ ենք հանձնարում նշել, որ այսօր ֆինանսական խնդիրների պատճառով շատ է դժվարացնել ՊՐՊԴ ընկերության

ազգօգուտ գործներությունը բռնոր ուղղություններով. խիստ նորացել են ընկերության անդամների շարքերը, հշխող համատարած անտարերությունն է, հետին պլան է մղված ազգային մշակութային արժեքների պահպանան խնդիրը: Ցավայի է, քայլ պետք է շեշտվի, որ նշված կարե-

Արտաշավանի Ա. Ամենափրկիչ եկեղեցին (7-րդ դար) վերականգնումից առաջ բարեկարգությունը հաստատվել է պատմության մեջ:

Միքայել ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ ՊՐՊՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ԳԻՂՅԱԽԱԳԱԿԻ

ԱՐԺԵՎԱԿՈՒ

Եր եւ ու Բարկեն Առաքելյանը (հետազոյն ԳԱ ակադեմիկոս, ԳԱ հնագիտության ու ազգագույն ինստիտուտի հիմնադիր-տնօրին) Արմֆանի պատմության ու հնագիտության ինստիտուտի ասպիրանտներ էինք ու 1939-1940 թթ. մասնակցում էինք միջնադարյան Հայաստանի մայրաքաղաք Դվինի պեղումներին, սովորություն ունեինք շրջել հնավայրի տարածքից դրւս գտնվող գերեզմանատներում, որոնել ու գտնել երեսմնի Դվինին պատկանող շենքերի քարեր, դեկորատիվ բեկորներ, սյուների խոյակներ, խարիսխներ, կամարադեղներ եւ այլն:

Մեր գտածոներից առավել արժեքավոր 60x80 սմ չափի մի սալաքար եղավ, մի երեսն ամբողջովին քանդակապրեզված այգեկութի թեմայով. խաղողի վագերի արանքում մի կին խաղող է քաղում, մյուսի ուսին խաղողով լի քըց: Կենտրոնական մասում, սակայն ողջ բարձրությամբ տեղավորված է խաչի քանդակ, որի աջակողման թերզ սակագիտական է:

6-7-րդ դարերով թվագրվող, աշխարհիկ թեմայով այս քանդակազարդ քարը ամենայն հավանականությամբ Նվիճն որեւէ աշխարհիկ շենքի մուտքի բարակոր էր, պատկերում է Արարատյան դաշտի թերքն ու բարիքը: Զանացինք գտնել սահի կետը, սակայն անառողջունք:

Բարեբախտարար, 64 տարի հետո դա հաջողվեց հայտնաբերել փորձառու վերականգնող-ճարտարապետ Մերի Դանիելյանին։ Ստորև ներկայացնում եմ այդ առջիվ նրա շարողանքը։

Վարագդատ Դարությունյան ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս

ԳՏԱԵՐ ՔԱՂԱԿԱՊԱՏԿԵՐԸ ԼՐԱՑՎԵՑ
ՀԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒՄԻՑ ՎԱԹՍՈՒՆՉՈՐՍ ՏԱՐԻ ԱՆՁ

«ՔԱՐԵԴԱՐԱԾ» հասարակական կազմակերպությունը, որն զբաղվում է հայկական հուշարձանների ուսումնասիրուամբ եւ վավերագրմամբ, 2002-2004-ին կատարում էր առարատի ճարպի հուշարձանների կատալոգացման աշխատանքներ, ծրագրով կազմել եւ ֆինանսական միջոցներ էր հայրայթել Գայանե Կազմատին: Աշխատանքները օկավարում էր Մերի Ղանիեւանը:

2002 թ. աշխատանքների ընթացքում Վարդաշեն ուղղի գերեզմանոցում հաջողվեց գտնել մի փոքր շիրմա- ար, որի հյուսահային կողոք զառաքանուակ էր:

Ժամանակին ակադեմիկոս Վարագյան Յարուբըլ-
անի «Դվինի 5-7-րդ դարի ճարտարապետական հուշար-
անները» գրքից (Երևան 1950 թ.) տեղակ էի զարդարան-
ակ մի բեկորի մասին, որը գտնվել էր 1937-1939 թթ. պե-
տակների ժամանակ, որի վրա պատկերված էր այդենութիւ-
նարան կենտրոնում խաչապատկեր (բեկորը պահպան է
առանձիւյան բանգարանում), առաջին միտքը, որ ծագեց
խունս այն էր, որ գտնվածը հայտնի բեկորի կեսն է:

Սի քանի անգամ նորից եղանք այդ գյուղում, քարի ու այս հանեցինք զարդանախչի բնաչափը: Ավտու, որ արդ մի բնակչի օգտագործել էր որպես շիրմաքար, կորել ան քարի լայնական երկու կողերը, փչացրել զարդարան- ակ մասի ամբողջականությունը: Սակայն քարի վրա պահ- անվել էր խաչապատճերի ստորին մասի՝ թեև մի հատ- ածն այն մասից, որը պակասում է քանզարանում պահվող և կորում:

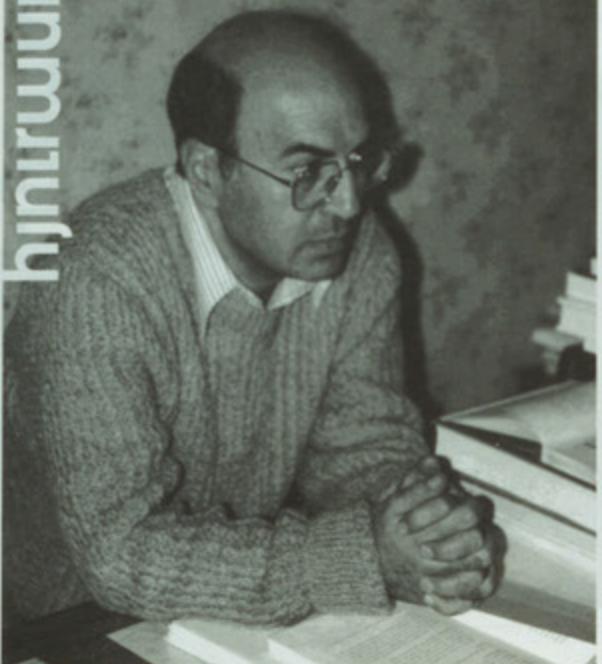
Վերջերս գտնված թեկորի վրա նույնպես պատկերած են խաղողի ողկույզ, խաղողի տերեւներ եւ խաղողի բազ, բայց այդ պատկերված են ցորենի հասկեր եւ կանաչ ֆիգուր զամբյուլով։ Փաստորեն քարի վրա պատկերած է աշնան թերքահավաքի տեսարան, որի կենտրոնում տաշի պատկերն է, որից սկիզբ է առնուն խաղողի վազը եւ ցորենի հասկը։ Արժեւորելով հայտնաբերված թեկորի պատմանշակութային արժեքը, կարծում են, որ թեկորի երրորդ կեսը նույնպես պետք է իր տեղը գտնի Հայաստանի պատմութեան թանձապանում։

Մերի Դանիելյան

Քարտարեկորդի աջ մասի վերակազմությունը նորահայտ քննկորույ

3nırwlfwıGıΣnır wqqh

է համեստ էին եւ են երկրի ինտելեկտուալ ռեսուրսները նման ֆունդամենտալ ծրագրի համար, սակայն եղած ուժերով էլ, բարեկամ ու համախոն սակավաթիվ մասնակից-գործընկերների հրաշալի խճակի ջանքերով շատ ավելին կարելի կլիներ անել, եթե նյութապես մի փոքր ավելի ապահով լինենք, եթե հայ կապիտալիստներն ու իշխանավորները մի քիչ կրթված լինեին, եթե ստիպված չլինենք մտավոր, հոգեկան էներգիայի հնատուն տոկոսը ծախսելու ալեկոծ ծովի ահութի ալիքների դեմ պայքարելու եւ մակույկը ջրի երեսին պահելու վրա: Բայց, թող թույլ տրվի ասել, միամիտ չեմ, հասկանում եմ, որ տվյալ ժամանակի, տվյալ երկրի ու հասարակության պարագայում այլ կերպ լինել չէր կարող, իսկ ավելի լավ ինքն իրեն չի լինում. հարկավոր են ինքնագիտակցության հասած, արբուն մարդկանց գերօնիքներ:

Միգուց այս համեստ հիմնյակի շնորհիվ արվեց շատ կարեւոր մի բան՝ մի խումբ մտավորականներ հանդգնեցին երազել եւ ի կատար ածել մեծ երազանքը. իսկ մարդկանց գիտակցության մեջ հետզինտե արմատավորվել է այս ծրագրի կարեւորությունը մեր մշակույթի (հետեւարար ազգի) ներկայի եւ ապագայի համար: Փառ տանը Տիրողը, որ այսքանը գոնե հնարավոր եղավ անել, որ ծրագիրը, չնայած ամեն խոշընդոտի, շարունակում է իր երթը եւ կշարունակի, որքան էլ դժվար լինի առօհեւում:

- Երբ Մեսրոպ Մաշտոցը ստեղծեց հայերեն գրերը, առաջին գրով եղավ քարգմանություն կատարելը: Դու էլ հրատարակչությունն ստեղծելով առաջինը արկեստի վերաբերյալ քարգմանական գրեր հրատարակեցիր ու մինչեւ օրս էլ շարունակում ես մեծ տեղ հատկացնել քարգմանություններին: Ինչո՞ւ ես հիմնապորում ամ օգոֆեա աներադ:

- Հարգելի Սերգեյ, մենք Դայաստանի ազգային պատկերասրահում միասին աշխատել ենք շուրջ երկու տասնամյակ, եւ ես տեղյակ եմ, թէ ինչ Նվիրումով ձեռնարկեցիր «Սարգիս Խաչենցի» ստեղծումը, ինչ նժամարություններով հասար այս հանգրվանին: Փաստորեն նյութապես ոչինչ ունենալով, այսօր հայ մարդու սեղանին ես դրել 50 ամուս արժեքավոր գիրք:

Ինչպիսի՞ զգացում կամ վերհուշ ունեցար հորեւյանական հատորյակի «ծննդյան» պահին:

- Եթե անկեղծ, ոչ մի «հորելյանական» տրամադրություն չունեմ: 49-րդը կամ 51-րդը, որ այս պահին տպարանում է ես որով նոր՝ «Երածտական մատենաշար» է սկսվում, ինձ համար պակաս թանկ գրքեր չեն, թան 50-րդը: Թիշտ է, զոյություն ունի «Կլոր» թվերի մոգություն, կամա-ականա մի պահ մտովի կանգ ես առնում ու ի մի բերում անզած ուղիղ:

1987-ին ծնված ծրագիրը առ այսօր տվել է ընդհամենք 50 գիրք, այս փաստը ավելի շատ դառնություն է պատճառում, քան ուրախություն... Երեմեն թվում է, սարդ մուկ ծնեց: Որբան

կարենքազոյն սննիցն հոգեւոր մշակույթուն

մշակույթի, հետեւաբար ժողովրդի կեցության հիմքն ու առանձքը են, նոր լիարժեք գոյության հիմնական պայմանն ու երաշխիքը:

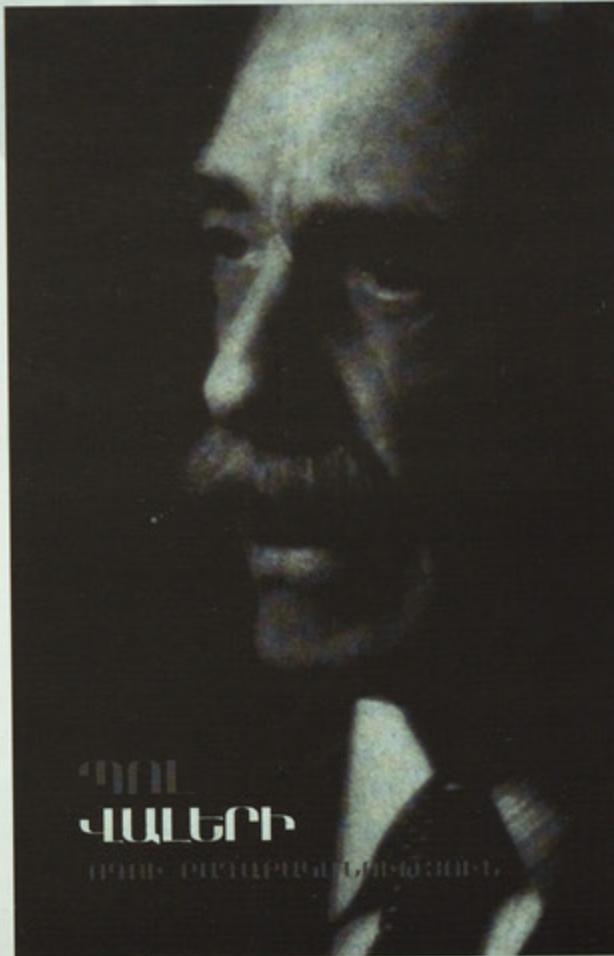
- ԵՎ ՎԵՐՉՈՒՄ ՀԱՆԴՐՈՒՄ ԵՄ ՁՈ ՄԱՂԹԱՆՔԸ ԸՆՔԵՐԾՈՂ
ԵՒ ՀԸՆՔԵՐԾՈՂ ՀԱՅՈՒԹՅԱՆԸ:

- «Սարգիս Խաչենց» հրատարակչությունն ունի իր սկզբունքները, կամ ավելի ծիշտ՝ հավատամքը: Եթե փորձեմ առավելագույնս սեղմ արտահայտել, իմ կարծիքով, այն առաջին հերթին լուսավորչական է եւ ապա՝ բարեփոխիչ: Դու ավելի ստույգ ծեւակերպում կտաս: Սակայն հարցս հետեւյալն է, արդյոք կարծում ես, որ այն կտա ցանկալի արդյունք: Մեր հասարակությունն ունի՞ այն հոգեւոր սննդի կարիքը, որ նրան բարեխնդորեն ու համառորեն մատուցում է «Սարգիս Խաչենցը»:

- Այո՛, ունի՛, թեւ, ցավոց, ունի ավելի շուտ օրեկե-
տիվորեն, քան սուբյեկտիվորեն: Այսինքն՝ ինձ թվում է կո-
տենք, եթե ասենք, թե այսօր հայ ժողովուրդը, չէ՛, հայ
մտավորականությունն ապրում է հայ եւ համաշխարհա-
յին մշակույթի խնդիրներով ու հոգսերով: Խոսք անհատ-
ների մասին չէ, որոնց կարծեմ, հականե-հանվանե գի-
տենք: Լավ է, որ կան այդ մարդիկ, մեր ազգի լավագույն
ներկայացուցիչները: Բայց եթե նրանց թիվը հանկարծ,
չգիտես ինչպես քազմապատկի էլ, շատ առաջ չենք
գնա, եթե չլուծվի հիմնական խնդիրը՝ լեզվի, մշակույթի
հասուագնան ու հզորագնան խնդիրը:

Սպառողական, կրավորական մտածողությունը (այս այդ Սարցը) ծակույթը դիտում է որպես ազգային կյանքի մի գեղեցիկ զարդ, Վայելը, որ նեղ օրերին կարող է եւ չլինել, որ լավ է եւ հաճելի, երբ փորդ կուշտ է: Ես սա կանանեի «Փորդ փիլիսոփայություն»: Եիշտ հակառակը՝ ամեն մի ազգի կարեւորագույն սունարժ հենց հոգեւոն ծակույթն է: Պետք չէ սպասել, որ նախ պահանջարկ լի-Ծի, հետո գրադինը ծակույթը: Որպեսզի «մեր հասարակությունը ունենա հոգեւոր սննդի կարիք», այդ սունարժը պետք է հասարակությանը նախ տալ. սկզբից լույսն է, աչքը ծեւավորվում է հետո (սա նոյնիսկ կենսարանական փաստ է): Իսկ ցանկալի արդյունքի, ինչպես ասում ես, կարելի է հասնել համառ, հետեւողական, երկարատես աշխատանքով: Որքան շատ աչք ծեւավորվի լույսին ընդհառաջ եւ լծի «լուսավորչական եւ բարեփոխչ» աշխատանքի, այնքան ավելի իրական կլինեն շանսերը ոչ հեռավոր ապագայում քաղաքակիրք ազգ եւ հասարակություն դառնալու:

- Իհարկե, առանց «անուղղելի» լավատես լինելու
անհնար է կատարել այն աշխատանքը, որ արել եք դուք
ձեր գործակիցներով, հեղինակային խմբով ու աջակից-
ներով։ Իմ եւ «Դայ արվեստի» ամուսից շնորհավորում
եմ «Սարգիս Խաչենցի» 50-րդ գրքի լույս ընթայումը եւ
մաղթում, որ հրատարակությունների թիվը «ձեր ձե-
ռամբ» հարյուրապատկվի։

Էղքար Ծահին

Էղքար Ծահին (1874-1947) փորագրական արվեստում գույքապատճեն է ու առաջատար դեմք է մասնաւոր արվեստում:

Էղքար Ծահին, 1903r.

Խարհային օֆորտի ասպարեզում իր ասելիքն ու դրոշմը թողած հայ նկարչի խոսք: Ծահինը կիրառել է փորագրության հայունի գրեթե թոլոր տեսակները՝ օֆորտ, փափուկ լաք, ակվատինտա, նախապատվորունը տալով չոր ասելի տեխնիկային՝ այն հասցնելով կատարելության: Կրթվել է Վենետիկի եւ Փարիզի արվեստի դպրոցներում: Նրա ողջ ստեղծագործական կանքը կապված էր Խոտակայի և Ֆրանսիայի հետ, ուր առաջին խկ քայլերից նկատում եւ գնահատում են տարագիր հային:

«Ծահինը ոչ միայն նրանաշակ արվեստագետ է, այլև նրազգաց հոգեբան, նաև պատմագետ»,- գրում է խոտակայի արվեստարան Պ. Օքքինին: «Այն հարստությունը, որ պարզեւում է մեզ Ծահինը, պարտավորեցնում է մեզ ավելի զնահատել նրա տաղանդի հզրությունն ու հմայքը»,- նշում է Ուժե Մարքսը:

1900 թվականին Ծահինը Փարիզի համաշխարհային ցուցահանդեսում շահում է ու կե մեդալ, ապա ընտրվում Լոնդոնի գեղարվեստի քագավորական ընկերության, ինչպես նաև «Փորագրությունի միության» պատվակիր անդամ:

Մեկը մյուսին հաջորդում են ցուցահանդեսները, որոնց Ծահինը մասնակցում է ֆրանսիացի եւ խոտական գեղարվեստի ազգային ընկերության անդամ և պարբերաբար մասնակցում նաև խոտական ցուցահանդեսներին:

«Էղքար Ծահին, ահա մեկը կերպարվեստի նորահայտ փառքերից: Խոտեցեր այն վեց օֆորտները, որոնք ցուցադրված են սալոնում, եւ դուք անկարող կիմեր ասելու, թե որն է լավագույնը: Մի օր «Պառավն» եր նախընտելու, հաջորդ օրը՝ «Շատո Ռուժ» եւ այսպես շարունակ: Այս բոլորի համար միայն մեկ բառ կա՝ «ապշեցուիչ», - գրում է ֆրանսիացի արվեստաբան Ծառ Շենյոլը:

Ի՞նչ էր պատահել: Այդ հարուստ եւ հզոր արվեստի աշխարհում ինչ էր գրավել այս օտարականը եվրոպացու այնքան շատ բան տեսած սիրուն ու հոգին: Նա փորձում էր տիրանալ կյանքի դառը ճշմարտությանը՝ պատվերելով Փարիզի շղշղողն կյանքի աստաղը կազմող մոայ խեղության զանազան երեւությունները: Դրանք մուրացիկներ էին, գործազրկներ, սեր վաճառող կանայք ու երեխաներ: Բայց այս բոլորին Ծահինը պատկերում էր առանց հանդիմանանքի, կարեկանություն, գրասիրությունը եւ ինքնատիկ նուանդությանը: Դա ավելայտ էր հատկապես «Չործահավաք կինը», «Գործազրուկը», «Անդամալույծը», «Ծաղկավաճառը» եւ ուրիշ աշխատանքներում:

Ահա սա էր հուզում դիտողին, սա էր հիանում եւ զամում նրանց նրա և Սիմեզի, Բիենալի բոլոր գծանկարների ատաց, որովհետեւ ստեղծված կերպարները դադարում էին պարփակվել որեւէ ազգության եւ ժամանակի սահմաններում: Գարիշել Մուրեն այսպես է մեկնարանում Ծահինի «Թափառաշրջիկը»: «Նրա մեջ բարխում է աշխարհի բոլոր բափառողների հոգին, երեկանների եւ վաղանների, նրանց, որ «քաղցր Ֆրանսիայի» արահետներով են քայլում, նրանց, որ ոտսական գետերի նավաքարշ ճանապարհներով կը լրանան:

Խիարկե միայն հատակը չի պատկերում նկարչի գրիչը. նա ստեղծում էր նաև ազնվական հասարակության շենչող կերպարները, ինչպես «Զրոսանք», «Վիկտորիա», «Առավոտյան ակացիաների մոտ», «Օրինակ» պատվակիր անդամ:

որդ Սիլվըն, «Լիլի Արենան նստած» եւ այլն:

Նկարչի փառքի ճանապարհ շարունակվում է: Ծահինը ընտրվում է Յոնի խոտական գեղարվեստի ազգային ընկերության անդամ և պարբերաբար մասնակցում նաև խոտական ցուցահանդեսներին:

Ծահինը նկարագարդում է ֆրանսիացի եւ խոտական նշանավոր գրողների: Այս գրություն նա նույնպես կատարում է փայլուն տաղանդով: Անառող Ֆրանսի, Գուտավ Նլորերի, Գարիշել Մուրեն, Օկտավ Միրրորի եւ այլ հեղինակների գրություն են արվեստի շքեր նմուշներ եւ այսօր էլ զարդարում են ֆրանսիական գրականության գոհարների գանձարանը:

Մեր պատկերասրահի հարստություններից է Մորիս Բարեսի «Վենետիկի մահը» գիրքը փորագրանկարներով: Կերցինս մի առանձնահատուկ փայլով է լցում Ծահինի փառապանձ ուղին: Արձագանքում են համարյա բոլոր խոտական եւ ֆրանսիական արվեստի հանդեսներու ու շաբաթաթերթերը: Նրանց գրում էին. «Ծահինը պերճանքի Վենետիկի ծգած է գեղամոլներուն եւ աշխարհաքաղաքացիներուն եւ դիտած է, սիրած է աղքատ Վենետիկը, ճշմարիտ ու կիները, որ այդ աղքատության մեջ կապրին» (Կամի Մոլկեր): Խոտական արվեստաքան Դանի Մարգրեթ գրում է. «Էղքար Ծահինի փորագրությունները շնորհագեղ դժմերի նման մեջ հմայում են առաջին վայրկանից եւ այս բնածին եզակի կարողությամբ ներգործում են անմիջապես՝ որքան կատարման գեղեցկությամբ, այնքան եւ իրենց բնորոշ առողջ ու զորեղ ինքնավերլուծությամբ»:

Ծովագ Փարիզում, 1930թ.

Կերցինի մասին կարելի է ասել, որ այն Ծահինի «Սոնա Լիզան» է:

Ապրելով եւ ստեղծագործելով օտար ափերում, ուր ճակատագիրը թաքցրել է նրան հայրենիքում կատարվող նախաճիշտներից, Էղքար Ծահինը իր ողջ գիտակցական կյանքում մնում է հարազատորնեւ կապված հայ հանանքի հետ, միաժամանակ մասնակցելով հայրենիքի համար նախածունված բոլոր միջոցառումներին: Նկարիչը ողջ կյանքում ապրում է իր ժողովոյի հոգսերի ու ցավերի հետ: Նա մասնակցում է Երեւանում, Թրիլիսիում, Դիլիջանում, Լենինգրադում, Մոսկվայում կազմակերպված հայկական ցուցահանդեսներին: 1928 թվականին ընտրվում է Յայաստանի կերպարվեստի ընկերության պատվագոր անդամ: Նկարիչը սիրում էր կատարել շոայ նվիրատվություններ, որոնցից ամենաշողակալ եղանակը 1936 թ-ին Երեւանում կազմակերպված ցուցահանդեսի բոլոր աշխատանքների նվիրատվությունը հայրենիքին:

Այսօր էլ այդ գրությունը շարունակում է նրա ողին Պիեռ Շահինը, պարբերաբար նվիրելով հոր աշխատանքներից: Յայաստանի ազգային պատկերասրահի փողոապահներում այսօր պահպակում են նաև անդամներ: Վերջին ցուցադրությունը նորացվեց նկարչի 130-ամյակի առիթիվ:

Նույն թարթուսաւ Ազգային պատկերասրահի փորագրության բաժնի վարիչ

Նկարչին բարձր էին գնահատում նաև հայ գործիչները՝ Արշակ Չոպանյանը, Եղիշե Թադեւսյանը, Մարտիրոս Սարյանը, Գրիգոր Զոհրաբը, Կոմիտասը ու Սիամաներն, Երվանդ Քոչարը եւ շատ ու շատ այլ արվեստագետներ: «Էղքար Ծահին առաջին նշան տվյալներն մին եղավ մեր ցեղին ծոցեն թխող արվեստագիտական հզոր վերնյալը նույնը» գրում է Արշակ Չոպանյանը:

Ծահինի ստեղծագործական աշխարհում առամձնահատուկ տեղ ունեն նրա կերտած դիմանկարները՝ Անառող Ֆրանս, Պետրոս Ծահին, Նույսար փաշա, Լեռան եւ մի շարք ուրիշ օֆորտներ: Իսկ կանանց դիմանկարների հավաքածուն ուղղակի շշմեցուցիչ իրավաբուժություն է կնոջ հոգու բազմահատոր էջերից քաղաքա: Անոռանալի են Այշայի մեջսոս աշքերը, Աղայի կիսախուսի նվազկուտ շուրբերը, Գարիշի, Ժիգուտի, Լիլի, Երմենի, Ռիտայի, Գեմնայի ու վերջապես Հովոսանը:

ԼՈՒՅՍԸ ԳԻՇՐՎԱ ՄԵԶ

Կամ մշակութային հրաժափ մի օր

Պատկերասրահի տնօրեն Փարավոն Միրզոյանը քացման խոսք ասելիս:

2005 թ. գարունը մշակույթի սիրահանների համար լի էր անակենականներով, որոնցից մեկը մասնակցությունը էր «Թանգարանային գիշեր» միջազգային ակցիային: Դեռևս 1999 թ. Ֆրանսիայի բանգարանների միության նախաձեռնությամբ Եվրոպական 2000 բանգարաններ միավորվել են մի զաղաքարի շուրջ՝ մշակութային օջախները հասանելի դարձնել լայն հաճրությանը: Ակցիան, որ անվանվել է «Թանգարանային գարուն», արդեն ավանդական է դարձել Եվրոպայում: Այս գարնանը միջազգային ակցիան ներառեց նաև Հայաստանի ազգային պատկերասրահը: «Թանգարանային գիշեր» միջոցառությունը ազգային պատկերասրահուն կայացավ «Լուսոյ գիշերվա մեջ» խորագիր ներքո:

Մայիսի 14-ին ազգային պատկերասրահն իր դռները բացել էր արվեստասեր հասարակության առաջ՝ շուրջով կատարելու ֆրանսահայ Ակարիչ Եղաքը Շահինի 130-ամյակի առիթով ստեղծված կատալոգի շնորհանդեսն այն սրահում, ուր ներկայացված են նրա ստեղծագործությունները։ Մեծ Ակարիչ ցուցարանի հետաքրքրությամբ դիտեցին հազարավոր արվեստասերներ, որոնք հեղեղել էին պատկերասրահի՝ սվորաբար խաղաղ սրահները։ Ցուցադրանքի կազմակերպիչները՝ գրաքիկայի բաժնի վարիչ Վիկտորյա Բադյայանը, գիտաշխատող Գրիգոր Չեմենյանը, փորագրության ենթարածնի վարիչ Նուև Թադեուսյանը եւ փիլիսոփան Յասմիկ Հարությունյանը, արել էին առավելագույնը՝ այցելուներին հետաքրքիր «բանգարանային գիշեր» պարզեւելու

համար: Դրա լավագույն վկայությունը տպավորությունների գրքում տասնյակ այցելուների բողած ջերմ խոսքերն են, բարենադրանքները՝ հետագա հանդիպումների ակնկալիքով: Ուրախայի է, որ միջոցառման մասնակիցների գերակշռող մեծամասնությունը երիտասարդներ էին: Դատկապես ակտիվորեն հրավերին արձագանքել էն բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ուսանողները:

Արվեստանութիւնը այդ օրը սպասում էին այլ հաճեցի անակնեալ Ետք; Հատեղը գիտեն, որ թանգարանի որմնա-

လို့ သမဂ္ဂနှင့် အနေဖြင့် ပေါ်လာတယ်။ ဒါက မြန်မာရှိသူများ မြန်မာဘ် ပေါ်လာတယ်။ ဒါက မြန်မာရှိသူများ မြန်မာဘ် ပေါ်လာတယ်။

Զարուհի Դիլանյան

Հասմիկ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

1947 թ. թանգարանը վերանվանվում է Մինչ 1991թ. կոչվում է Հայաստանի պետական պատկերասրահ: Մեկ տարի անց սկսվում է շենքի վերակառուցում:

Դեսպիտե ավելի է Ծննդայնվում պատկերասրահի գրքումներթյունը: 1948 թ., օրինակ, Դայաստանի գիտությունների ակադեմիայի արվեստի սեկտորի հետ հրատարակության են պատրաստվում «Դայկական մանրանկարչության հուշարձանները» եւ «19-20-րդ դարերի հայկական արվեստը» աշխատությունները:

1951 թվին պարտվում է Ռ. Դրամյանի 27-ամյա գործունեությունը պատկերասրահում որպես տնօրեն, սակայն նրա կացը բանգարանի հետ շարունակվում է երկար տարիներ (նա գիտխորհրդի անդամ էր, անփոխարինելի խորհրդատու, իսկ 1982 թ. լույս է տեսնում նրա «Դայաստանի պետական պատկերասրահ» ռուսերեն գիրքը): Ընդամենը մեկ տարի պատկերասրահի տնօրեն էր արվեստաբան Վահան Յարլեյունյանը, իսկ 1952-1962 թթ. առևեսուարան Ռուբեն Պարսանյանը:

1952-ին Խորհրդային Խշաճավոր քանդակագործ Մերգելի Մերգելի պատկերասրբակին է նվիրում 19-րդ դ. խոչը ռուս քանդակագործ Ա. Օվեկուչինի «Եկատերինա II» մարմարե արձանը, որը նրան էր տրամադրվել որպես աշխատանյութ այլ կիսանդրիների համար:

Սյու շրջանում պատկերասրահի գործունեությունը զարգանում է արդեն ծեւավորված ուղիով՝ շարունակվում են հավաքածուների ուսումնասիրությունները և ընդացնումը. կազմակերպվում են հայ հեղինակների անհատական ցուցահանդեսներ, բացվում է հուշաձեռագրային բաժինը, որի դեկավար Դամիել Ղընունուն հանճնարարվում է հրապարակման նախապատրաստել «Դայ կերպարվեստագետների բառապանը» (լույս է տեսել 1977 թ.), արվեստասերներին է ներկայացվում «Դայաստանի պետական պատկերասրահ» ալբոնը՝ Ռ. Ղրամբյանի առաջարանով (1956): Ծրագրվում է նոր գիտական բաժինների ստեղծումը՝ համաձայն գոյություն ունեցող հավաքածուների: Պատկերասրահի գիտական կազմը համալրվում է Լենինգրադի և Ռ. Ռեպինի անվան ինստիտուտի տարրեր տարիների շրջանավարտներով, որոնց մուտքը բանգարան ապահովում է սերնդափոխությունը և պայմանավորում գիտական աշխատանքի հետագա, առավել մասնագիտական զարգացումը:

1946-ին Փարփառ Երևան է տեղափոխվում վաստակաշատ նկարիչ Պետրոս Կոնտուրացյանը, որը բանգարանին նվիրում է իր ավելի քան 50 գեղանկարչական եւ շուրջ 600 գրաֆիկական գործերը: 1958-ին Փարփառահայ մեր հայրենակից Դակոր Առաքելյանը կազմակերպում եւ պատկերասրահին է փոխանցում հոչակավոր քանդակագործ Դակոր Գյուղըյանի ողջ ժառանգությունը՝ շուրջ 400 դիմաքանդակներ, հորինվածքներ, գրաֆիկական գործեր եւ արխիվային հարուստ

Հայաստանի ազգային դասկերպարահի դասմությունից

Ուրբեն Պարսամյանի՝ այլ աշխատանքի անցնելու կապակցությամբ, 1962 թ. տնօրեն է նշանակվում գեղանկարիչ, քատերական նկարիչ Արմեն Չիլինգարյանը: Նրա տնօրինության տարիներին կազմակերպվող այլ խմբիների լուծանը գուգընթաց ոռուական եւ արեւոտական արվեստի բաժնի վարիչ, արվեստաբան Մերի Սարգսյանի նախաձեռնությամբ հրականացվում են ֆոնդերի լուրջ համայնքներ: Սովորակայում եւ Լենինգրադում նկարիչների արվեստանոցներից եւ հեղինակների ժառանգներից ծերությունը հաջող է բերվում 20-րդ դարի հանրաճանաչ ոռու նկարիչներ Ռ. Ֆալկի, Պ. Ֆիլոնովի, Ի. Մաշկովի, Ա. Կարյովի, Ն. Ալտամանի եւ այլոց բարձրաժեթ կտավները: Սովորակայի Կրեմլի բանգարաններից ստացվում են 17-18-րդ դարերի

ուսական սրբապատկերներ: 1965 թ. կազմակերպվում է Ուրբեր Ֆալկի ստեղծագործությունների առաջին անհատական ցուցահանդեսը, որի գործերը բերվում են Սովորայից, նկարչի այրու՝ Ա. Շեէկին-Կրոտովայի աջակցությամբ: Այս ցուցահանդեսը աննախադեպ երեւույր էր այդ տարիներին, քանի որ նկարիչը քաղաքական նկատառումներով շնորհագրված էր: Երեւանյան ցուցահանդեսից հետո Ռ. Ֆալկի արվեստը ներկայացվեց Նովոսիրիոսկում եւ միայն դրանից հետո՝ Սովորայում: Այս ցուցահանդեսից քանզարանը գնեց մեկ տասնյակից ավելի աշխատանքներ, իսկ այդին նվիրեց եւս երեք:

Սեկտարի անց պատկերասրահի վարած ակտիվ քանակությունների շնորհիվ երեւանցիներին մատուցվեց նշանակալի մի ցուցահանդես եւս՝ Պարլո Պիկասոյի գրաֆիկան՝ Իյա էրենբուրգի հավաքածուից:

1960-ականները թեղմնավոր էին պատկերասրահի ֆոնդերի համալրման գործում: Աղասի և Ազգանուշ Դարբինյանները Փարիզից նվիրաբերում են S. Փոլադի Լաֆոնտենի առակների 70 նկարազարդում, է. Շահինի 25 օֆորտ, կազմակերպում են Յ. Ալխազյանի ժառանգության ավելի քան 100 աշխատանքի փոխադրումը պատկերասրահ: Իր ցուցահանդեսով երեւան ժամանած ամերիկացի հայտնի նկարչ Ռոբուլի Քենը նվիրում է 14 գեղանկարչական աշխատանք, քրանչահայ քանդակագործուիկի Դարիա Կամսարականը ընծայում է մարմար եւ բրոնզ երկու քանդակ: Ֆրանսահայ մշակութային միությունը կազմակերպում է արդի ֆրանսահայ նկարիչների ցուցահանդես եւ 63 գործ որպես նվիրատվյուն ուղարկում Դայաստան: Նման ակցիա են իրականացնում լիբանանահայ արվեստագետները: Արժեքավոր է իտալահայ քանդակագործուիկ Նվարդ Զարյանի նվերը, հեղինակի 23 աշխատամքներն իրենց արժանի տեղում են գտնում քանդակի հավաքածուում:

Անշուշտ նվիրաբերումները շատ ավելի են, քան նշվածները, եւ եթե դրան գումարենք տվյալահայ արվեստագետների գործերի ծեռքբերումը անհատական եւ հանրապետական ցուցահանդեսներից, փոխանցումները մշակույթի նախարարության ֆոնդերից, ապա հավաքչական այս գործներացը առավել անբողջական պատկեր կունենա:

Կարեւոր իրադարձությունների թվին է պատկանում պատկերասրահի գիտական խորհրդի որոշումով 1963 թ. Ս. Սարյանի՝ Գ. Սունդուկյանի անվան պետական դրամատիկական թատրոնի վարագույրի վերականգնումը (Վ. Բարդասարյան, Յ. Սիրավյան) եւ նրա տեղադրումը հատուկ դահլիճում, որն արժանանացավ վարպետի դրվագանքին:

1967-1989 թթ. պատկերասրահի տնօրինն էր ժողովրդական նկարչ Էնվարդ Խսաթելյանը: Նրա գործունեության առաջին տարինները համընկնում են 1965 թ. սկսված թանգարանի ցուցադրության նոր մասնաշենքի շինարարության հետ (ճարտարապետներ՝ Ս. Գրիգորյան, Ա. Ղազրյան):

1977-ին թանգարանը վերաբացվում է նորովի ներկայացված իր հավաքածուներով: Մի քանի տարի անց շահագործման է հանձնվում Նալբանդյան փողոցի մասնաշենքը, որի 4 հարկերում տեղակայվում են ֆոնդապահոցները, վերականգնման արվեստանոցը, գիտական բաժինները, հաշվառման եւ պահպանության բաժինը: Բացվում են քանդակի եւ դեկորատիվ-կիրառական արվեստի գիտական բա-

ժինները, մասնաճյուղերի բաժինը, որը կողրդինացնում էր հանրապետության տարրեր շրջաններում ստեղծվող մասնաճյուղը՝ էջմիածին, Շրազդան, Ձերմուկ, Սարտունի, Լեռնական, Կիրովական, ցուցասրահները՝ Ալավերդի, Եղանաձոր, որոնք նպատակառությամբ էին մայրաքաղաքի մշակույթի օջախներից հեռու բնակվող զանգվածների հոգեւոր պահանջմունքները առավելագույն չափով քավարարելու: Այստեղ են տեղափոխվելուն քանդարանի ֆոնդերից ընտրված հայ կերպարվեստագետների ստեղծագործությունները մշտական ցուցադրության համար, պարբերաբար կազմակերպվում են թեմատիկ ցուցահանդեսներ, դահլիճները տրամադրվում են նաև տեղի նկարիչների ցուցահանդեսների համար:

Ստեղծագործական գործուղման ժամանակ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊՈՂԱՅԻ ՊԱՏԿԵՐԱԿԱՆ ԱՆԴԵՐԸ

TREASURES OF NATIONAL GALLERY OF ARMENIA

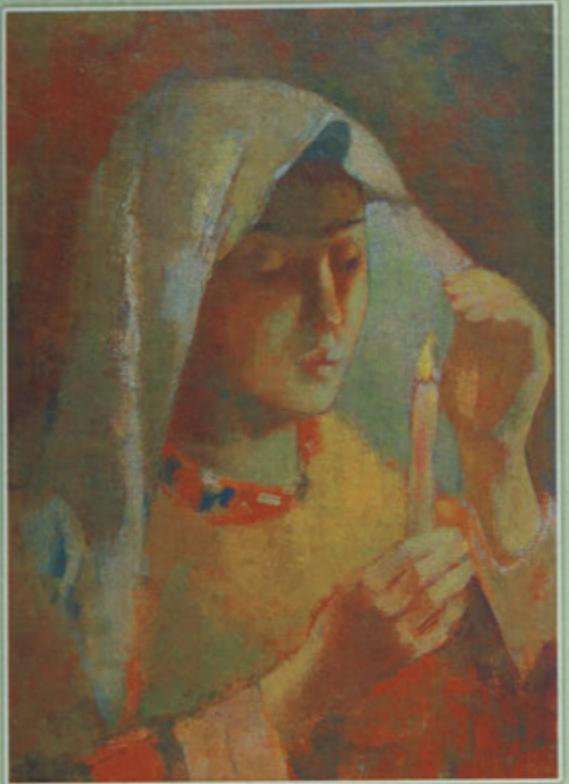
Մարկ Շագալ
Ամառանոց, 1917 թ.
Ստվարաթուղթ, յուղ., 60.5x46 սմ

Marc Chagall
A Dacha, 1917
Oil on cardboard, 60.5x46 cm

Edward Artsrunyan

Էդուարդ Արծրնյան

Արդի հայ գեղանկարչության նախապետներից է Էդուարդ Արծրնյանը, ինքնաշխատ ոճ ունեցող վաստակաշատ մի արվեստագետ, որը երբեք լի բավարարվել ծեռածով, շարունակել է ստեղծագործական խոկումն ու որոնումները: Կենսառատ բնավորությամբ, արվեստից քաղաք Գյումրիի վաս կողորիտ երակներում կրող նկարիչը կյանքում եւ արվեստում երկու սկզբունքի է դավանում՝ ազնվություն եւ համարձակություն: Այդպիսին է եղել խորհրդային երկար ու ծիգ տարիներին, այդպիսին է նաև այսօր:

«Դայ արվեստի»

խմբագրությունը 75-ը բոլորած նկարչին մաղրում է առողջություն, տոկունություն եւ ստեղծագործական հետազա հաջողություն: - Թող միշտ վրջին ծերիդ լինի, Կարաբի:

Edward Artsrunyan belongs to the contemporary artistic Patriarchs, a highly merited artist with his own original style. An optimistic character, an artistic incorporation of the bright colors of Giumri, he is an adept of two principles of life and art: honesty and courage. The editorial staff of "Armenian Art" are sending their greetings to the Artist on his 75 birthday, wishing him health, perseverance and further success in his creative pursuits.

Ծնվել է 1929 թ. Լենինականում (այժմ՝ Գյումրի):

1938-ից սովորել է Մերկորովի անվ. գեղարվեստի դպրոցում:

1944-ին տեղափոխվել է Երևան, ուսամեջ Փ. Թերեմեցյանի անվ. գեղարվեստի ոսումնարանում:

1947-51 թթ. սովորել է ԽՍՀՄ Գեղարվեստի ակադեմիայի Լենինգրադի (այժմ՝ Սամելյան Պետերովի) գեղարվեստի դպրոցում:

1951-57 թթ. ուսամեջ է Լենինգրադի Ի. Ռախինի անվ. ինստիտուտում, որն ավարտել է գեղազանցությամբ:

1961-ից ԽՍՀՄ Նկարչների միության անդամ:

1963-ից ապրել է աշխատել է Սովորյան:

1976-ին ապրում է ստեղծագործում Երևանում:

1984-ին արժանացել է ԽՍՀՄ Վաստակավոր նկարիչ կոչման:

Նկարիչը ստեղծագործությունները տեղ են գտնել Հայաստանի ազգային պատկերասրահի, ճամկեր խՍՀՄ այլ քանդարամների համարածութերում, ցուցադրվել են Դաշտանանում եւ արտասահմանում կազմակերպված մի շարք խորակային եւ անհատական ցուցահանդեսներում (Վերջին երկուսը Ֆրանսիա, Կիպրոս):

Born: 1929, Leninakan City (now Giumri).
Since 1938 student of the Merkurov Art School.
1944: student of the P. Terlemezian Artistic College.
In 1947 - 1951 studied at the Artistic Academy of Leningrad (now St. Peters-burg).

1951 - 1957: student of the I. Repin Institute in Leningrad, graduated with hon-ors.
Since 1961 Edward Artsrunian is Member of the Artists' Union of the USSR.
Since 1963 he lived and worked in Moscow.
In 1976 he moved to Yerevan.
In 1984 he was awarded the title of Merited Artist of the USSR.

Some works by the artist have found their place in the National Gallery of Ar-menya, as well as in other museums of the USSR, have been exhibited in Armenia and overseas, in a number of group-related and individual exhibitions (the latest ones in France and Cyprus).

Համբարձում Սահակյան

Կոնդ (our house), 1995

70

Գրքի նստինքն, 1993 թ.
Still-life with book, 1993

Գլուխկուլ կինը, 1996 թ.
Woman in hat, 1996

On September 5, 3:00 PM,
at the House of Painters
the individual exhibition of
H. Sahakyan will be opened

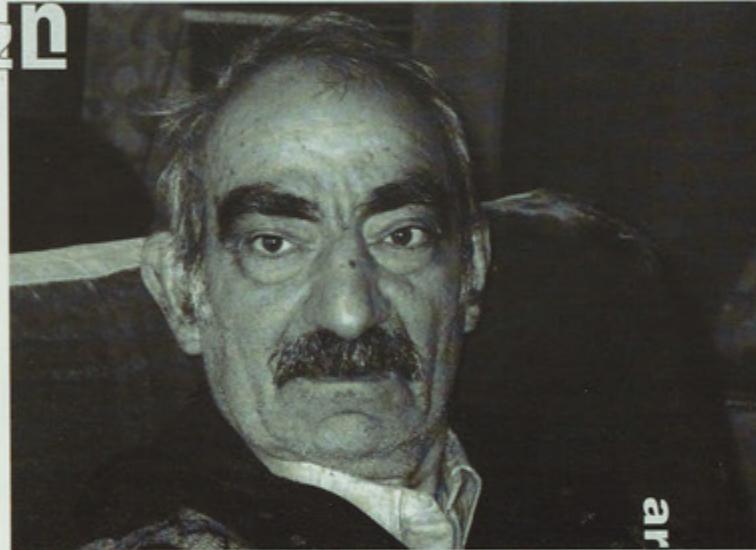
Պողոս Դաշտազյան

Պրֆեսիոնալ արվեստարանիս կյանքում հագ-
վահեպ է պատահել, որ երեք օր շարունակ
որեւ նկարչի արվեստանոցում նկարներ նայե-
լով անցկացնեմ, մի նկարի շորոջ գրուցեմ այդքան երկար ժամա-
նակ՝ մինչև երկուստեք բավարարվածություն գգալը: Երկար տա-
րիներ ապրել ենք միեւնույն քաղաքում, ահա արդեն չորս տասնա-
մյակ է, որ հայ կերպարվեստի դաշտում ենք, սակայն հատուկենտ ցուցահանդեսային հանդիպումները հնարավորություն չեն տվել ինձ խորով ու լայնորվ ճանաչելու նրա արվեստը:

Խոսքը վաստակաշտ նկարիչ Համբարձում Սահակյանի
մասին է...

Արդեն յոր տասնամյակի շեմին ուտք դրած նկարիչն իր

Ենր հանգրվանուց Շվամելու ժենքը

ստեղծագործական ակտիվությամբ եւ կենսակիրությամբ բոլորո-
վին չի հաճապատասխանում ապրած տարիների թվին, քանզի
նոր հանգրվաններ նվաճելու տեսնը նրան պահում են հաճելի լար-
վածության դաշտում, ստեղծում ոգեկան հավելյալ պաշարներ:

Հայաստանից շատ նկարիչների նման Համբարձում Սահա-
կյանը անցել է Գեղարվեստի ուսումնարանի եւ ինստիտուտի եր-
կարամյա եւ դժվարին ճանապարհ, ստացել ակադեմիական
պատշաճ կրություն, որի վկայությունները բազմաթիվ գրավիչ
էտյուտ-հորինվածքներն են քնարականությամբ եւ գունային նուրբ
անցումներով գեղանկարներ, հոգեկերտվածքի ընդգծված շերտե-
րով աչքի ընկնող դիմանկարներ եւ մերկ մարմիններ: Այս շրջանի
հատկապես բնանկարներում հեղինակը ներքին հարազատու-
թյուն ունի առաքելյանական վաղ շրջանի հյութեղ եւ ընդհանրա-
ցումներով հարուստ նկարների կոլորիտային կառույցի հետ՝ սա-
կայն միշտ պահպանելով իր ինքնուրույն դիմագիրը:

Ուսումնառության շրջանի աշխատանքներում արդեն որո-
շակիացված են Համբարձում արվեստագետի հիմնական հատկա-
նիքները՝ նկարակառուցման բարձր պրոֆեսիոնալիզմ, մարդու եւ
առարկայական աշխարհի գեղարվեստականացման դասական
սկզբունքներ, հորինվածքի երկարավականացման հակումներ,
մեղմ եւ լուսավոր քնարականություն:

70-ականների ստեղծագործություններում ի հայտ են գալիս
թեմատիկ մի շարք խմբավորումներ. աշխատավոր մարդու առօ-
րյան պատկերող կոմպոզիցիաներ («Դերբակիլս», 1975 թ., «Բան-
ֆակ», 1977), իր մանկահասակ երեխաների առօրեական պահերը
ֆիքսող կենցաղային պատկերներ («Իմ երեխաները», 1979, «Մեր
բնակարանը», 1980), գլուխ-ստարածական տարրեր բնոյրի ին-
տերիերներում հայտնված երիտասարդ կանայք («Ուլուզ», 1980,
«Դամիկ», 1980), Դարավագլավիա այցելելուց հետո (1972) տար-
րեր ժամբերով եւ միջոցներով ստեղծված ամբողջական նկարա-
շարեր («Դարվագլավուիի», 1979, «Ծուկա Բելգրադում», 1979),
նախկին միության գործուղումներից քաղված պատկերներ («Առ-
վուտ Գուղութում», 1978, «Դնեպրով», 1979): Նկարչի հիշողու-
թյան դաշտում միշտ ներկա է իր հայրենի տունը՝ կոնդ, որին ան-
դրայարձել է տարրեր տարիներին հյութեղ, լուսավոր եւ հակա-
դիր գունամակերեսներով, իրար վրա առած տամիքներով, կաս-
տամանուշակագույն ստվերներով ու նեղլիկ փողոցներով
(«Կոնդ», 1996):

80-ականների երկորրդ կեսից Համբարձումի արվեստում
նկատելի տեղաշարժեր են կատարվում. պահպանելով պատկերի
կերպավորման կառուցվածքային տարրերը, ի հայտ են գալիս գու-
նագծային անսովոր ազատություն, լույսի եւ տարածության վետ-
վետուն նակերեսներ, վերացարկման տեսանելի հակումներ: Ան-
կախ ժամարային տեսակից Համբարձումի գեղանկարչական համա-
կարգում վճռորշ դասուում է գեղարվեստական պայմանականու-
թյունը, գունը, գիծը, ծեր ազատվում են ավելորդ պրկածություն-
նեց ու կոնկրետություննեց, եւ ողջ նյութը հայտնվում է պայմանա-
կան դաշտում: Կարծես իր վերափոխումից ոգետրված, նկարիչը
դիմում է նոր թեմաների եւ անսովոր (իր հետ համեմատած) լու-
ծումների: Սարդու եւ առարկայական աշխարհի ընդհանրական
ծերեր պահպանելով, նկարիչը երթեմ հասնում է վերացարկանու-
թյան սահմաններին: Այս «թօփչը» ամբողջովին փոխում է Համ-

բարձումի ստեղծագործական նկարագիր՝ նրան դարձնելով ժա-
մանակակից հայ կերպարվեստի ինքնահատուկ, իր դեմքն ու դի-
մագիր ունեցող ուշագրավ երեւություններից մեկը. դասական
գեղեցկությամբ եւ հոգեբանական նրբագծերի խտացմամբ բնորոշ-
վող դիմանկարներ («Գլխարկով կինը», 1996, «Գրքով աղջիկ»,
1996, «Ինքնանկար», 2001), լույսի եւ տարածության մեջ շնչավոր-
ված, կոլորիտային նրբագեղությամբ աչքի ընկնող նատյուրմորտ-
ներ («Ծաղիկներով նատյուրմորտ», 1995, «Մրգերով նատյուր-
մորտ», 1993), ոգեկանության բարձր ոլորտներում կերպավորվող
Աստու Որդու եւ նրա երկարակ կանքին առնչվող պատկերներ
(«Համբարձում», 2001), դիմարանական սյուժեների միահամայն-
նոր մեկնություններ («Օրփեոս եւ Եվրիդիկ», 1997, «Ցափի եւ գե-
ղեցկության միահամություն», 1993), վերացարկման տարրերով
խորհրդանշական նկարներ («Տեսիլը», 1998):

Համբարձումի ստեղծագործական ականու վերաբեր վեր-
ջին երկու տասնամյակում զարմանալի է նաև այն բանով, որ այս
շրջանը հատկապես տվյալանքների եւ դժվարությունների ահե-
լի բան է դրել արվեստագետի ուտերին, նրան գրեթե մատնել ան-
լամերի շփրությամբ: Ուրեմն կրկնակի է նկարչի հաջողությունը,
քանզի առաջարկ տարիները նրան օգնել են նորովի վերամար-
նակրպելու, վերագտնելու իրեն եւ ուրիշներին երջանկություն
պարգևելու ուղին:

ԵՐԱԾ ԱՍՈԼԻ ԷՒԾ

Խընանկար, 1972թ.

«ՍԻՐՆԱԾ ՐՐԱԾ»...

շրջանում նախընտրելի եւ ավանդական թեմա էր, այդուհանդեռ հեղինակը ոչ թե պետական պատվերի շրջանակներում է անդրադարձել դրան, այլ առանձնահատուկ ինքնամդումով։ Ներեւս մանուկ հասակից նրան գրավել են պատերազմի մասին ականատեսների հիշողություններն ու պատմությունները, միշտ անհագ հետաքրքրասիրությամբ է դիտել Մեծ հայրենականի մասին ֆիլմերը եւ առանձնակի նվիրումով հավաքել մասնակիցների՝ մասունք դարձած լուսանկարները։

Պատերազմական թեման դարձնելով պատկերման նյութ, նկարիչը թափանցում է դրա ներքին եռւթյան մեջ, որտեղ առանցքային է մարդը՝ իր խոհերով ու զգացմունքներով, իր ներսի եւ դրսի միջավայրի հարաբերակցությամբ։ Միանգամայն նոր գեղարվեստական կառուցվածքներ նողելավորելով, խորությամբ մեկնարանելով պատերազմը, նկարիչը ծգուում է ոչ միայն պատկերել դրվագներ, այլև բացահայտել ողջ դրամատիզմը, արտահայտել մարդկային հույգերը, բարձրացնելով դրանք կենցաղայինց դեպի հոգեւոր շերտերը՝ իրեն յուրահատուկ հակորյանական անմիջականությամբ, պարզությամբ, հորինվածքի խստությամբ եւ լակոնիզմով։ «Լուսություն» (1974 թ.) կտավում պատկերված է ետնարտական իրինային մի դրվագ՝ հորիզոնի գծով միացող երկնքի եւ երկրի խորքին, նեմ-դիմաց կանգնած երկու պատանի զին-

Տղան բօշումի հետ, 1981թ.

Խընանկար, 1981թ.

վոր, որոնցից մեկը վիրակապում է թիկունքով կանգնածի վիրավոր թեւը, որը մյուս ծեղորսմ ամուր հողին սեղմած հրացան է պահում։ Դեղինակին իսկապես հաջողվել է դրոշմել ժամանակը ծեղող լուսություն, բացահայտել հավերժացող լուսության փիլիսոփայությունը։ Պատանիների ստատիկ ֆիգուրները հուշում են «ներկայանալու» մոտիվը՝ նախ իրար առջեւ կանգնելու, որով կարծեն հաշիվ են տալիս միջանց եւ ուժ փոխանցում, ապա երկնիք եւ երկրի առջեւ կանգնելու՝ համերժի լուսության մեջ։ Գեղանկարչական վարպետությամբ նկարիչը հասնում է զաղակարի մոնումենտալ հնչեղության, տարածության խնդիրների լուծման, ծավալների մաճրակրկիտ մշակման։ Նորինվածքի գունավալաստիկայի արտաքին ծեփի միջոցով նա բացում է ներքին իմաստի խոհական շերտը եւ գեղարվեստական ոիթմը։

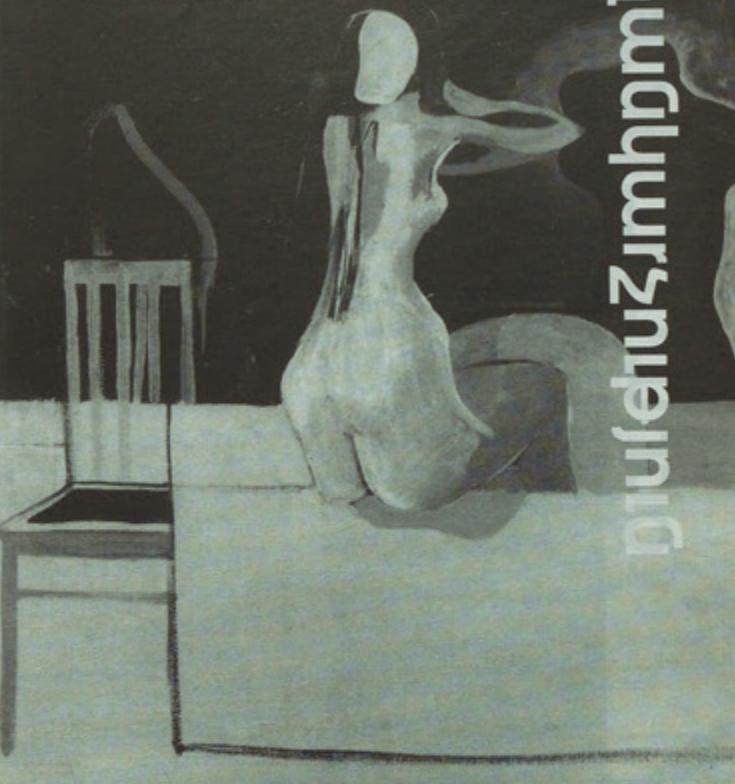
Լուսության մոտիվը հաճախ է կրկնվում, ինչպես օրինակ «Անդրոր» (1964 թ.), «Շամեշտի լուսանկար» (1968 թ.), «Բալլադ գոհվածների մասին» (1968 թ.) եւ այլ լավագույն կտավներում, ուր լուսությունը կարեւոր գործոն է հանդիսանում՝ ուշադրությունը կենտրոնացնող իրավճակի եւ կերպարների հոգեբանական կերտվածքի վրա։

Վերոհիշյալ կտավներին եւ ընդհանրապես նկարչի ստեղագործության համար առանձնահատկություն է պատկերն ասես որպես կինոժապավենի կադր դիտարկելը, եւ դա պատահական չէ, քանի որ դեռ պատանի տարիներից շրայայ շակորյանը գրում էր սցենարներ, երազում ծեռք բերել ռեժիսորի մասնագիտություն։ Գեղարվեստի ուսումնարանն ու ինստիտուտը ավարտելուց հետո երիտասարդ նկարիչը որոշում է ընդունվել Մոսկվայի կինոֆիլմագիայի պետական ինստիտուտ։ Քննությունները հաջող հանձնելով եւ արժանանալով S. Սակարովյան, U. Գերասիմովի եւ այլոց իրաշալի արձագանքներին, նա ցավոր չի կարողանում շարունակել ուսումը՝ լեզվի ոչ բավարար իմացության պատճառով։

Իր դժվար, հաճախ գրկանքներով լի կյանքի բազում խնդրերը երեւից չեն ընկեր նկարչին, հակառակը՝ նա հաղթահարել է դրանք արիարար, հոգու տոկունությամբ։

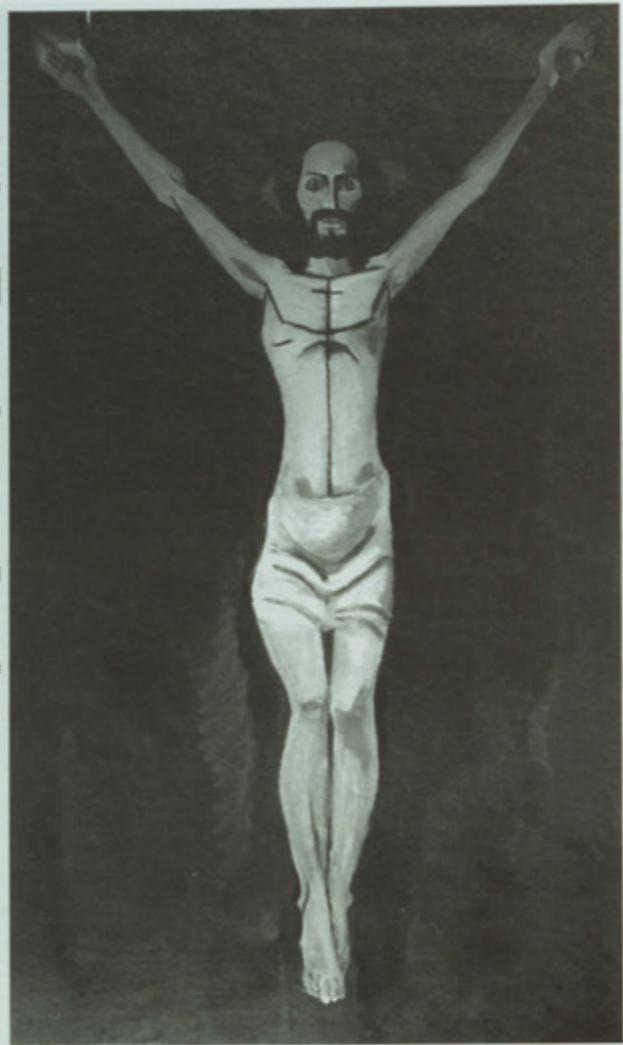
Ինաստների խորքերը թափանցելու կարողությունը,

Որմաննկարի տարի:

Ասմրպողը, 1980թ.

նուրբ դիտողականությունը խթանել են նրա ստեղծագործական երեւակայությունը՝ հասնելով այն կատարելության։ Ի վերջո Նակորյանի մոնումենտալ մտածողությունը պիտի հանգեցներ հոյակերտ դրսեւորման։ 1970-ի վերջին եւ 80-ականների սկզբին նրա նկարչությունը ծեռք բերել ավարտական պլաստիկայի մոր ծեւեր։ Եթե նախկինում պատերազմի արհավիրքը նրա մոտ վերաբեւորվում էր անդրորով ու խաղաղությամբ, ապա խաղաղ պայմաններում, տեսնելու եւ զգալու իր բացարիկ ունակությամբ նա գիտակցում է ժամանակի ոլորգականությունը, որն արտահայտում է այլարանորեն, հաճախ դիցարա-

hawjēnupymG

Նական թեմաներով: Լավագույն օրինակներ են «Փռորկածինները» (1980 թ.) «Ֆաւտոն» (1981 թ.) փայլուն կտավները: Լարվածությամբ եւ ներքին դիմամիզմով ընդգծված հորինվածքները առավելագույն սրում եւ ուժգնացնում են ասելիքի դրամատիզմը: Ողբերգականությունը նկարիչը հնչեցնում է սյուժեի դրամատիկ կուլմինացիայով, գործողության ծայրահեռ լարվածությամբ: Մի դեպքում ծեւզ մշակելով հարթապատկերային էքսպրեսիվ ֆիգուրների չոր ուժը («Ֆաւտոն»), մյուսում՝ անկաշկանդ զի՞ եւ հյուրեղ վլոճնահարվածներով գույնի վարիացիաների պարուսով («Փռորկածինները»):

Նրա ստեղծագործական պոտենցիալը տեղափոխվեց նաև մոնումենտալ նկարչության հարթություն։ Քենց

այդ տարիներին «Սասիս» ֆիլմայի ծավույթի տաս համար ստեղծեց երկու դեկորատիվ պանոններ և մ երկարությամբ, մեկը հին Երևանի Ղանքար շուկայի տեսարանի

ηρψωδότεροվ, մյուսը՝ կոչկեդենի թեմաներով: 1979-81 թթ.
Սպենդիարյանի անվան օպերայի եւ բալետի թատրոնի
ժնանառափ հանար ապօքած գործադրութեան էր:

1. *Worship before he acts; make him answerable at his acts.* [See:

վանդ դիցարանության երկարատև ուսումնասիրություններից հետո ծնվեց հրաշալի գործ, որը ցավոր մերժմեց՝ այդ տարիների համար պարզ պատճառներով։ Սակայն, հուրախություն մեզ, ճարտարապետ Աշոտ Ալեքսանյանի ջանքերով 2004 թ-ին շենքի վերանորոգումից հետո հնարավորություն ընծեռվեց տեսնել Յաջիկ Յակոբյանի աշխատանքը ճեմարափի պատերին։ Այդ հրաշալի ճախածենությունը իրականացրեց նկարիչ Ռոբերտ Այվազյանն իր տիկնոց՝ Անահիտ Զարդարյանի օգնությամբ։

Հետաքրքրական է Ո. Այվազյանի խոսքը. «Պատիվ եմ ունեցել ընկեր լինելու եւ վկա Յրաշիկի ստեղծագործական խոնչանքներին, ոգեւորությանն ու խանդավառությանը, եւ թե ինչ աշխատափորւթյամբ էր ստեղծագործում: Վկան եմ եղել նաև մերժման տարիների, երբ ջընդունեցին գործը, եւ ինչպիսի ապրումներ ունեցավ Յրաշիկը: Այդ ընթացքում հաճախ էի լինում արվեստանոցում, երբ-մն օգնում էր ստվարաբղերոց նախապատրաստելուն, ներկա եմ եղել ողջ աշխատանքային պրոցեսին: Ինձ համար մեծ պատիվ էր, որ այս գործը կստահվեց ինձ, եւ հատկապես վստահեց Յրաշիկի կինը՝ հրաշալի արվեստաբան Վիեննա Սկովցյանը:

Իհարկե, դժվար է անել մի քան, որը քոնց չէ: Սակայն մեծ Նվիրությով, սիրով, նաև ուրախությամբ էի անում, քանի որ Հայաշիկի երազանքն էր: Աշխատում էի հնարավորինս հարազատ մնալ նրա ամեն մի վրձնահարվածին, զգին, պլաստիկային: Պարզ է, որ ինքը բոլորովին ուրիշ քան և սաներ, ուս անկասեած:

Նա շատ լուրջ նկարիչ էր՝ նվիրյալ։ Հրաշիկը նաև գեղեցիկ տղամարդ էր, սրտեր գերող։ Նրան ասում էին «սիրուն Հրայ»։

Կա հենց սերվող հաճրահայտ ծշմարտություն՝ «Գեղեցիկ մարմնում գեղեցիկ հոգի»: «Սիրուն Յաջը ...», ասում են ընկերները եւ հավաստում, որ բոլած ստեղծագործական ժառանգությունն էլ կը պես սիրու է:

Յարաշիկ Յակոբյանի բուռն ստեղծագործական կյանքի վերջին շտրիխը «Խաչելություն» շարքն էր: Գուցե պատուհական չէր, որ կյանքին հրաժեշտ տալուց դեռ նկարակալին էր նրա այդ շարքի վերջին կտուպը:

«Խաչելության» Ակարի պատվեր էր ստացել Սերովը Եպիսկոպոս Մանուկյանից, Փարիզի Յովիհաննես Սկրտիչ հայկական Եկեղեցու համար: Դրաշիկն էլ իրեն հատուկ աշխատահիրությանը նկարել էր վեց տարբեր օրինակներ, որոնցից մի քանիսում հստակորեն ուրվագծվում են նկարչի ինքնադիմանկարները: «Մի անգամ տուն մտա, տեսնեմ հայելու առջեւ ինքն իրեն կապել է խաչափայտին, որն իր ծեռօրով էր պատրաստել, եւ ինքնամոռաց զնում է: Չատ զարհուրելի տեսարան էր, - պատմում է Կիհը՛ Վիլենան: «Կարծես կանխազգում էր մահը, որից մեկ շաբաթ առաջ ասաց. «Եթե Աստված ինձ մի քիչ էլ կյանք

տար, ամեն բան այլ կերպ կանչի, հատկապես օպերան։ Շատ բաներ են հասկացել, շատ անելիք ունեմ...»:

Այս, սիա սովորական վիճակը տապ էլու շատ գործակարչական արժեքներ կծնվեին ու կիհացնեին բոլորին, սակայն...

«Սիրուն Հրազ» մնաց իր արվեստով, իր անադարտ կենսագործությամբ եւ ստեղծագործության հավերժական գեղեցկությամբ...

Գայանե ԵՂԱԶՄԱՐՅԱՆ
Ազգային պատկերասրահի գիտաշխատող

Երեւանում բացվեց Հռվիաննես Շիրազի հուշարձանը

Հովհանի 1-ին Երեւանի Սալաբիք-Մերաստիա համայնքի Երիտասարդության գրոսայգում, նորակառուց Ա. Երրորդություն նեկանցուց ոչ հեռու, բացվեց հայ մեծանուն բանաստեղծ Հովհաննես Շիրազի հուշարձանը՝ Արարողությանը ներկա էին ՀՀ վարչապետ Ա. Սարգսյանը, Երեւանի քաղաքապետ Ե. Զահարյանը, համայնքի քաղաքապետ Ա. Գրիգորյանը և բանաստեղծի զավակները, որոնցից ավագի քանդակագործ Արա Շիրազը ստեղծագործությունը ներկայացվեց հանրությանը։ Վերջին նշեց, որ աշխատելը հեշտ էր, քանի որ ինը հոգով գոյն էր հոր ներկայությունը։

Ղարէ է նշել, որ Ծիրազի այս քանդակը վերջին տարիներին մեր մայրաքաղաքում տեղադրված արձաններ շարքում առավել հաջողվածներից է:

պատմական ամսագլուխութեան

Գաֆեսճյան թանգարան հիմնադրամի հանդակները

Մայիսի 31-ին Գաֆեսճյան թանգարան հիմնադրամը կազմակերպել էր թանգարանի տարածքում տեղադրված նոր քանդակների ցուցադրություն՝ ինչպես նշվում է կազմակերպիչների տպագրած թերունություններկայացնելով «Երեւանի նոր «բնակիչներին» Դրանք են հանրահայտ արվեստագետներ՝ բրիտանացի Լին Շերլիքի և Բերիի Ֆլենդընի, լատինաամերիկացի Ֆերնանդո Բորեռոյի վեց ստեղծագործություններուն»:

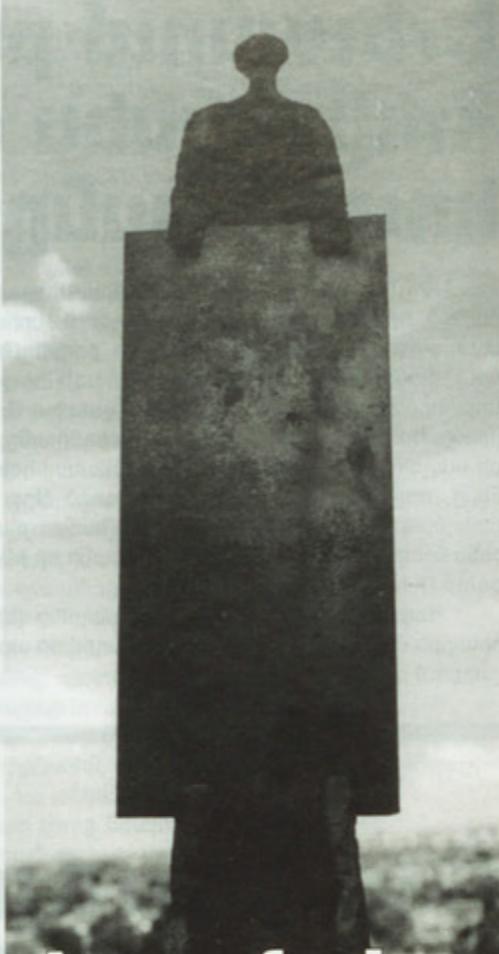
卷之三

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ

Այսօր ԱՄՆ-ում, Կանադայում, Ռուսաստանում, Ֆրանսիայում, Իրանում, Սիրիայում, Լիբանանում, Ավստրալիայում եւ այլ երկրներում ապրող ու ստեղծագործող հայ արվեստագետների թիվը հարյուրների է հասնում: Նրանցից շատերը հայտնի անուններ են ոչ միայն հրենց երկրներում, այլև արտասահմանում: Դայաստանի հետ հոգեսոր կապն առկա է նրանցից յուրաքանչյուրի մեջ (անգամ անկախ երթեւ Հայաստանում եղած լինելու հանգամանքից): Սակայն ցանկալի է, որ կապը հայրենիքի հետ լինի նաև իրական ու անմիջական, որպեսզի արտերկրում ապրող ամեն մի հայ կերպարվածություն իմանա, որ Դայաստանում կա մի կենտրոն, որն իր ստեղծագործական ճանապարհը վրա մի կայուն հանգրվան է դառնալու, ուր ցուցադրվելու եւ պահպելու են իր աշխատանքները:

Գուցե հարց առաջանա, թե ինչու այդ դերը չի կարող կատարել Հայաստանի ազգային պատկերասրահը: Կարող է, բայց մասսամբ: Բանն այն է, որ պատկերասրահի հավաքածուն արդեն իսկ գերիագեցած է, պահողների, ցուցահանդեսների եւ ցուցադրության տարածքը՝ սահմանափակ: Այստեղ կազմակերպվում է ոչ միայն հայ, այլև օտար հեղինակների ցուցահանդեսներ, ընտրությունը կատարվում է մի շարք չափանիշներով (գեղարվեստական որակ, նկարչի վաստակ, տարիք եւ այլն), որոնք ապահովելու դյուրին չէ շատերի համար: Ենիշ է, Երեւանում այսօր կան նաև մի շարք մասնավոր պատկերասրահներ, որոնք ունեն նախընտրած ոճ, եւ սփյուռքահայ արվեստագետներ կարող է իր գործերը ցուցադրել դրանցից մեկում:

Սակայն մեր առաջարկը միանգամայն այլ է. ունենալ ՍՓՅՈՒՌԱՅԱՅ ԱՐՎԵՍՏԱԳԵՏՆԵՐԻ բանգարան-պատկերասրահ մշտական ցուցադրությամբ եւ ցուցարանինով, ուր տարին բոլոր կազմակերպվեն տարբեր եղինակների ցուցահանդեսներ: «ՍՓՅՈՒՌԱՅ» ՊԱՏԿԵՐԱՍՐԱՅՆ (պայմանական անվանում) կղանան արտասահմանում ապրող հայ արվեստագետների հայաստանյան տունը, ուր ոչ միայն կցուցադրվեն նրանց գործերը, այլև կիավաքվեն յուրաքանչյուրի ստեղծագործական կյանքի մա-

ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ՍՏԵՂԾԵԼ ՍՓյուռքահայ արվեստագետների դասկերասրահ

սին տեղեկությունները (կատալոգներ, արխիվային նյութեր եւ այլն): Այն կղանան ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ՍՓՅՈՒՌԱՅ առնչությունների հրական ու գործուն կամուրջ, երկողմ շահավետությամբ, քանի այստեղ ապրողներին հնարավորությունն կուտա ծանրանալու տարբեր երկներում ստեղծագործող հայ հեղինակների գործերին (նրանց միջնորդավորմամբ նաև այլ երկրներուն առկա արվեստի միտումներին), իսկ արվեստագետների համար կղանան Հայաստան զայու ու ազգային արժատներից նոր ուժ առնելու առիթ, հայրենակիցներին ներկայանալու հնարավորություն եւ գուց մի դուռ, որով հնարավոր կիմի մշտական վերադարձ հայրենիք:

Ի վերջո, եթե սիրում ենք ասել, որ Հայաստանը համայն հայության հայրենիք է, Երեւանը՝ մայրաքաղաքը, ապա պիտի գործնական քայլերով միս ու արյուն տանը այս խոսքերին:

«ՍՓՅՈՒՌԱՅ» ՊԱՏԿԵՐԱՍՐԱՅ ստեղծելու մասին առաջարկ անելով «Դայա արվեստի» խմբագրությունը պատրաստ է նաև գործնական քայլերով միս ու արյուն տանը այս խոսքերին:

«ՍՓՅՈՒՌԱՅ» ՊԱՏԿԵՐԱՍՐԱՅ ստեղծելու մասին առաջարկ անելով «Դայա արվեստի» խմբագրությունը պատրաստ է նաև գործնական քայլերով միս ու արյուն տանը այս խոսքերին:

«ՍՓՅՈՒՌԱՅ» ՊԱՏԿԵՐԱՍՐԱՅ ստեղծելու մասին առաջարկ անելով «Դայա արվեստի» խմբագրությունը պատրաստ է նաև գործնական քայլերով միս ու արյուն տանը այս խոսքերին:

Հայաստան, Երեւան, Հանրապետության 32,
«Դայա արվեստի» խմբագրություն
E-Mail: hayart02@hotmail.com

Դանիային

Ապրիլի 21-25-ը Դանիայի մայրաքաղաք Կոպենհագենում եւ ապրիլի 28-ից մայիսի 2-ը Օդենս քաղաքում (Անդերսենի ծննդավայրը) կազմակերպվեց հայ նկարիչների ստեղծագործությունների ցուցահանդես: Կազմակերպիչներն էին դանիացիներ Սիրայել եւ Մոնա Վեստ ամուսինները եւ Գերտա Դավիդյանը, Երեւանից՝ «Սոմիկ» մշակույթի կենտրոնը ներկայացնող Կարեն Մարտիրոսյանը եւ Համիկ Գինոյանը, Կոնդի Ս. Դովիաննես եկեղեցուն կից սրբանկարի դպրոցի տնօրեն, նկարիչ Արքահամ Ազարյանը:

«Սոմիկ» կենտրոնի ցուցահանդեսում ներկայացված էին նկարիչներ Վիկիկ Զաքարյանի, Դարություն Դարությունյանի, Խաչատոր Սարտիրոսյանի, Դարություն Դակոյրյանի, Սեյրան Գասպարյանի, Արմեն Ղազարյանի, Սիրան Ավետիսյանի, Համլետ Աղամյանի, Աշոտ Դարությունյանի, Արմեն Դամեյոնի դպրոցի տնօրեն, նկարիչ Արքահամ Ազարյանը ներկայացրել էր իր եւ դպրոցի սաների ստեղծած սրբապատկերները: Այլազգի այցելուների համար ցուցահանդեսը մի ժամորություն էր Հայաստանի արվեստագետների գունավառ աշխարհին, իսկ հայերը մասսամբ փարատեցին առ հայրենիքի դրագի հովանակորին կամ հովանավորներին:

Կարծում ենք, որ Հայաստանի պետական մարմինները եւս կստարեն այս նախագծին:

Կատար ենք, որ առաջարկությունն արձագանք կզումի հատկապես սփյուռքահայ արվեստագետների եւ ընդհանրապես արվեստասեր հանրության շրջանում: Զեր կարծիքները, առաջարկությունները, աջակցության հավաստիացները կարող եք ուղարկել խմբագրության հասցեով:

Հաջորդ օրը հայ համայնքը կազմակերպեց կիմի միջոցառությունը՝ ժամանակակից հոգեւորականներ:

Ված միջոցառությունը՝ ժամանելու դրվեցին խաչքարի մոտ, թեմատիկ զեկուցումներ, գրական գեղարվեստական ցեղեկույթ: Դագարից մի փոքր ավելի թիվ ունեցող դանիական կազմված է վերջին երկու տասնամյակում Հայաստանից գաղթածներից:

Դայ արվեստագետների ստեղծագործությունները լավ ընդունելության արժանացած ենեւ Օդենսում: Տեղի փոքրարկի հայերը սրտարաց ընդունելություն կազմակերպեցին: Ցուցահանդեսի շնորհիվ Դանիա հասակ նաև «Դայ արվեստ» հանդեսը, որի լիազոր ներկայացուցիչը դարձավ Սարդինա Սարգսյանը:

Ենուագրական է, որ այս ցուցահանդեսը, փաստորեն, Դանիայում հայ կերպարվեստու ներկայացնող առաջին ծեռնարկն է: Ցանկալի է, որ առաջիկայում հայդական մշակութային կապերն ավելի խորանան: Սա մի հետաքրքիր ու բարեկեցիկ երկիր է, որը տարածող (չհաշված Գրենլանդիան) եւ բնակչության թվով մոտ է Հայաստանին, բայց որից սովորելու շատ բան ունենք:

Միջայի Վեստը բացման իսկով ասելու:

Այս հրապարակում կարող էր շատ ավելի ծավալուն լինել, եթե ցուցահանդեսին վերաբերող լրատվությունից բացի անդրադառնային դանիացիների ու տեղի հայերի հետ շփումներին, ընդհանրապես մեր խմբի անդամների դանիական հարուստ տպավորություններին: Սակայն նկատի ունենալով հանդիսին՝ «թեմայից» չշերվելու սկզբունքը, այսքանով պիտի եղարակակենք, միաժամանակ խորին շնորհակալություն հայտնելով մեզ հյուրը Արքահամ Ազարյանը ներկայացրել էր Արքահամ Ազարյանը նաև այլ դանիացիների համար ցուցահանդեսը մի ժամորություն էր Հայաստանի արվեստագետների գունավառ աշխարհին, իսկ հայերն էին դպրոցի տնօրեն, նկարիչ Արքահամ Ազարյանը:

Օդենսի ցուցահանդեսում:

Նարեկացի արվեստի միավորում

Արվեստի միավորում

«Նարեկացի արվեստի միավորում» հասարակական կազմակերպությունը հիմնվել է 2000 թվականին սփյուռքահայ արվեստական նարեկացության և իր ընկերների նախաձեռնությամբ: «Հայ արվեստի» խմբագրության խնդրանում կազմակերպության մասին դատմում է գլխավոր սնօղնեն Սեղա Մելքոնյանը:

Նարեկացի արվեստի միավորում առաջելությունը է ծառայել արվեստի ոգուն, կարելի բոլոր միջոցներով ստարել հայ արվեստագետին ու դասնալ հայ մշակույթի ժաղկման մոլոչ ուժեղությանը:

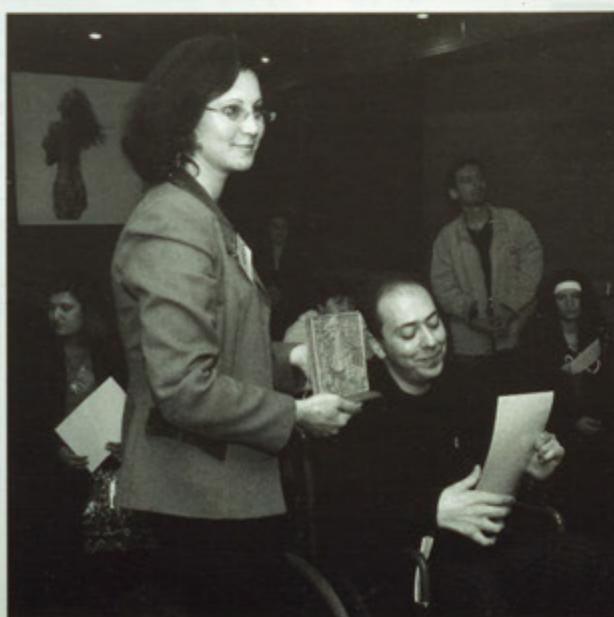
Ներեկացի արվեստի միավորում առողջ աճող սերնդի դաստիարակման ու նրանց մեջ հոգեւոր արժեքների զարգացմանը: Նեցուկ դասնալ թե կայացած արվեստագետներին եւ թե նոր քայլեր

անցկացրեց գնահատանքի երեկո՝ նվիրված դերասանութիւն Սառա Յամբարձումյանի հիշատակին, որի ընթացքում ցուցադրվեց «Դոգու հմայք» վավերագրական ֆիլմը, որւստրո ընթերցեց նրա բանաստեղծությունները, եւ բացեց նկարիչ Մայիս Միհրայրյանի անհատական ցուցահանդեսը:

Կաշմանդամ ստեղծագործողների 1-ին հանրապետական մրցույթ-ցուցահանդեսն ու հաշմանդամ կանանց գեղեցկության 2-րդ հանրապետական ֆուտոմքույթ կազմակերպվել էր հատուկ կարիքներով մարդկանց աջակցության «Ունիտոն» հասարակական կազմակերպության հետ: Այս մեկ անգամ ես հուշեց, թե որքան կարեւոր է հաշմանդամ մարդկանց լիարժեք աշխատանքին հոգսերով լեցուն կանքի մեջ ներգրավելը:

Ապրիլի 8-18-ը մեր ցուցարարություն «Չորս աշխարհ» խորագրով ներկայացվեցին կին ստեղծագործողներ, նկարիչներ նինա Մինասյանի, Գոհար Թումասյանի, Անահիտ Ֆելչյանի եւ քանդակագործ Ներիքնազ Գալստյանի աշխատանքները: Նույն ամսին Նարեկացի միավորումը միացավ Եղեռնի 90-ամյակի ոգեկոչման միջոցառությունին: Կազմակերպվեցին 10-14 տարեկան

անող տաղանդավորներին՝ ստեղծելով մի միջավայր, որտեղ նրանց միջև համագործակցության կամուրջներ կարող են հաստատվել:

Նարեկացի արվեստի միավորման կարեւորագույն խնդիրներից է հայ արվեստի ու մշակութային արժեքների լուսարամումն ու տարածումը հատկապես հայարձակ այն տարածքներում, որտեղ հայոց գրկաված էր իր ազգային արվեստի հետ հաղորդակցվելու հնարավորությունից: Միավորումն իր շահառությունի միջև խորություն չի դնում: Նրա խնդիրներից է աջակցել հաշմանդամներին արվեստի միջոցով հասարակության մեջ ինտերվելու գործնարկին:

Երեւանի գրասենյակի պաշտոնական բացումից ի վեր (27 դեկտեմբերի, 2004) Նարեկացի արվեստի միավորումն իր դոներն է բացել մի շարք շնորհայի արվեստագետների ու նորահայության անունների առջև՝ կազմակերպելով շուրջ 20 միջոցառում:

Դրանցից առաջինը՝ «Ապրելու իրավունքը» խորագիրը կրող ակցիան է նվիրված Երեւանի անտուններին, որի ընթացքում ցուցադրվեց «Անանուն շիրիմներ» վավերագրական ֆիլմը, ընթերցվեցին անտունների գրած բանաստեղծություններից եւ կայացավ Օնիկ Գրիգորյանի՝ անտունների լուսանկարների ցուցահանդեսը: Միջոցառումը, որն անուշադրության մասնակած այս մարդկանց դաման կյանքի հայելին էր, կազմակերպվել էր Շայաստանի հետաքրնող լրագրողների միության, «Երկիր Սեղիա» հետուառներության եւ մեր միավորման համատեղ ջանքերով:

Այս տարվա փետրվարի 19-ին Նարեկացի միավորումն

Միավորում

www.naregatsi.org

Երեխաների «Յեղասպանություն-վերածնունդ» խորագրով նկարչության եւ գրական ստեղծագործության մրցույթ ցուցահանդեսները երեւանում եւ Շուշիում, Զարեհ եւ Ալիսա ճգնավորյանների Շայոյ ցեղասպանությանը նվիրված «Credo» ֆիլմի ցուցադրումը, Շրայր Բագե Խաչերյանի եւ Շակոր Շովիաննիսյանի «Միացյալ Հայաստան» խորագրով լուսանկարչական ցուցահանդեսն ու Վրեժ Բագրիսի պատարագը «Ապեղանի» երգչախմբի կատարմամբ, տեղի ունեցած երիտասարդ նկարչների ու քանդակագործների ցուցահանդեսը, «Երկիր հայրենի» եւ «Երկիր Շայաստան» երիտասարդ երաժշտների եւ ստեղծագործների համերգը:

Մայիսի 7-ին տեղի ունեցած երեւանի վալյորֆյան դպրոցի աշակերտների եւ ուսուցիչների լուսանկարչական աշխատանքների ցուցահանդեսի բացումը, հաջորդ օրը՝ Շրայր Բագե Խաչերյանի «Երկիր» գրի շնորհանդեսը: Զարուստ պատկերագարդմամբ սույն հրատարակությունն իրականացվել է Նարեկացի միավորման նախագահ Նարեկ Շարուրյունյանի եւ նրա հոր՝ Կարապետ Շարուրյունյանի նյուրական օճանդակությամբ:

Կազմակերպվեցին հայկական ժողովրդական ու ազգագրական երգի մի շարք համերգ միջոցառություններ, որոնցից էին վաստակած Յայրիկ Մուրայյանի ծննդյան 100-ամյակին նվիրված «Այր, թեն, գիմ» վավերագրական ֆիլմի ցուցադրումն ու «Շողակ» համույթի հրաշալի ելույթը, «Տարոն» մանկապատանեկան գուսանական երգչախմբի եւ «Շայի կանչ» ժողովրդական երգի համույթի համերգները:

Մի քանի ամսվա գործութեառության ընթացքում տասնյակ ստեղծագործողներ իրենց անդրամիկ համերգներն ու ելույթներն են ունեցել Նարեկացի միավորման 100 տեղանոց դահլիճում:

Առաջիկա հունիսի 28-ին հոլվիսի 5-ը Նարեկացի արվեստի միավորումը կազմակերպել է Բարոլկի երաժշտությանը նվիրված համերգաշարը: Յուլիսին կկայանան դասական երաժշտության եւ երկու դասական համերգներ, իսկ ամսի 22-ին կրացի Շուշի երիտասարդ լուսանկարչների ցուցահանդեսը:

Ժնուր փաստ է, որ վերջին տարիներին հայկական ժողովրդական նվազագարանների նկատմամբ երիտասարդ սերնդի հետաքրքրությունը ոչ միայն նվազել է, այլև գրեթե անհետացել: Փետրվար ամսից լիբանանահայ Աֆրեն Թերզիքաշանի նյուրական աջակցության շնորհիկ միավորում կազմակերպում է թաղու ու քանանչայի դասական համերգաները երեխաների համար, որտեղ աշակերտներին իրենց հմտությունը փոխանցելու հայ երիտասարդ ստեղծագործողներին:

Նարեկացի արվեստի միավորման Ամերիկայի մասնաճյուղի ջանքերով հրատարակվել են մի շարք գրքեր եւ ձայնավավագական աշխատավորություններ:

Նարեկացի արվեստի միավորման Ամերիկայի մասնաճյուղի ջանքերով հրատարակվել են մի շարք գրքեր եւ ձայնավավագական աշխատավորություններ:

Ներկայումս աշխատանքները են ընթանում Շուշիում, որ-

տեղ առաջիկա աշխանց կրացի Նարեկացի արվեստի միավորման նոր կենտրոնը: Յուսու ունենք, որ այդ կենտրոնը կկարողանա դաման մի օրպան, որտեղ իրենց տաղանդը նոր սերնդին կփոխանցն ոչ միայն հայելանարնակ արվեստագետները, այլև սկյուռքահայ արվեստի գործիչները, որոնց հմարավորությունը կը ներկայական կազմակերպությունների համերգները:

17-18

-որ դդ. հայ գեղանկարչության (խոշոր հավաքածուները պահպանվում են Սայր Արռ Սր Էջմիածնում Եջմիածնում և Պայտադաշտում) առաջին գործերի թեման հիմնականում սահմանափակվում է կրոնական բովանդակության շրջանում՝ ներկայացնելով Քրիստոսի տնօրինության տեսարանները, ինչպես նաև հայ Եկեղեցու պատմությանը նվիրված գործեր, որոնց ավանդական պատկերագրությունը մշակվել է կանոնակարգվել է միջնադարյան արվեստում:

Այս շրջանում նույնպես սրբապատկերների գերակշռող մաս են կազմում Սստվածամոր նկարները՝ փաստելով, որ գեղանկարչության մեջ պահպանվում է ավանդական տեսարանների (Քրիստոսի և Սստվածամորի պատկերներ) նկատմամբ վաղ միջնադարից եկող եւ հայ Եկեղեցու դավանաբանությամբ պայմանավորված վերաբերությունը:

Ընդունված կարգի համաձայն, հայկական Եկեղեցու Ավագ խորանը զարդարում է մանուկ Հիսուսը գրկին Աստվածամոր պատկերը: Խոչ խորանի կողային պատերի վրա՝ «կարգվ ու խորհրդով» տասներկու առաքյաների, մարգարեների, Եկեղեցու հայրապետների ու վարդապետների պատկերներն են, Քրիստոսի տնօրինության տեսարաններ:

ԱՍՏՎԱԾԱՌԻ ԴԱՏԿԵՐՆԵՐԸ ՀՈՎՆԱԹԱՅ ՀՈՎՆԱԹԱՅԱՆԻ ԱՐՎԵՏՈՒՄ

Ո՞ր: Եթե վաղ շրջանի Եկեղեցիների հարդարանքին բնորոշ է Ավագ խորանի գմբերադրում Քրիստոսին պատկերելը, ապա հետագայում «Ավագ սեղանի պատկերը խաչակալի մեջտեղում գտնելված Սստվածամոր պատկերն է՝ Հիսուս Սանուկը գրկին», - ինչպես գրում է Սահարիա Օրմանյանը «Ծիսական բառարանում»: Եվ դարերից եկող ավանդական այս մոտեցումն անփոփոխ կերպով կիրապարունակություն է նաև ժամանակներում: Ականատեսն ենք այն իրողության, որ նորակառուց եւ վերականգնված Եկեղեցիների ինչպես շրամնութը, այնպես էլ Ավագ խորանը զարդարվում է Սստվածամոր պատկերով:

Այսօր գեղանկար սրբապատկերների պատկերագրական ավարտուն եւ ամրողական շարքը տեսնում ենք հայոց առաջին Եջմիածնի Սայր տաճարում, որի նկատմամբ բոլոր ժամանակներում առանձնակի ուշադրություն է ցուցաբերվել: 18-րդ դարում տաճարի հիմնովին վերականգնումն ու նկարագրությունը նշանավորվեցին տերունական ամրողական պատկերաշարի ստեղծումով, որն իրականացրին Հովնաթայան տոհմի երեք սերունդների շնորհալի նկարիչները՝ Նաղաշը, նրա որդիները՝ Հակոբը ու Զարուհի թոռը՝ Հովնաթան: Նկարիչներից յուրաքանչյուրը ստեղծուել է նոր գործեր եւ վերականգնել ժամանակի ընթացքում «հնացեալը եւ անգեղացեալը» պատկերները, որոնց թիվը, ըստ Պուկաս Ա Կարենցի կարողիկութիւնի (1780-1799) «Գավազանագրքի» անցնում էր 120-ից, որոնց շարքում եմ «պատկեր տերունականաց, տնօրինականաց, հրեշտակաց, առաքելոց երկոտասանից» եւ այլն:

Արթեքավոր մեկ այլ սկզբնադրյուրի մեջ՝ Սիմեոն Ա Երեւանցի կաթողիկոսի (1763-1780) «Դաւթարում» իշխա-

տակվում է, թե պատկերները ինչ դասավորություն են ունեցել: Սեղ հետաքրքրող Աստվածամոր պատկերներից երկուսը կախված են եղել Սստվածամոր մեծ խորանում՝ «Ա (1) պատկեր Սստուածամոր, յորոյ վերին կողն է երրորդական պատկեր» եւ «Ա (1) պատկեր ես որ է Սուլը Սստուածամոր, Սիածինն մետեալ ի գիրկն, եւ եօթն սուր ի սիրտն», երկուսը՝ Սր. Հակոբի խորանում՝ «Ա (1) պատկեր Սստուածամոր որ է մեծ» եւ «Ա (1) պատկեր ես վերափոխման Սուլը Սստուածամորն», մեկը՝ Սր. Հովհաննեսի խորանում՝ «Ա (1) պատկեր Սստուածամոր, Սիածինն ի գիրկի, եւ Սուլը Կարապետն եւ Սստուածահայրն Յովսեփ առնթեք իւր:

Նույն ժամանակաշրջանին է պատկանում նաև թեմի մարմար ճակատամասի նկարագարդում՝ կենտրոնում Աստվածամոր, աշից եւ ծախից՝ տասներկու առաջյաների պատկերները: Ի տարբերություն Ավագ խորանի գահակալ Աստվածամոր պատկերի, այսուղեալ Մարիամը ներկայացված է հասակով մեկ կանգնած, մանուկ Հիսուսը գրկին եւ ուղեցի տակ լուսնի մահիկ: Անարատ հղությունը խորհրդանշող այս մանրամասն հետագայում տեսնում ենք Աստվածամոր պատկերը: Խոչ խորանի պատերի վրա՝ «կարգվ ու խորհրդով» տասներկու առաքյաների, մարգարեների, Եկեղեցու հայրապետների ու վարդապետների պատկերներն են, Քրիստոսի տնօրինության տեսարաններ:

Նրա ատելետիկ կազմվածքով մերկ մարմնի վրա ծածկված է միայն գոտկատեղը՝ ուսից իջնող եւ դափնի ծածկված պատանու տեսքով: Նկարչի թերած նորություններից մեկն է այն է, որ որոշ փոփոխությունների ներարկելով Աստվածամոր մարմնի, լուսաշող ժայռով ողողված դեմքի եւ ծեռոցի դիրքը, ավելի է շեշտվում մայրական սիրո ու քնքանքի, Փրկիչ որդու նկատմամբ ակնածանքի եւ խոնարիւթյան արտահայտությունը: Այդ տրամադրությանը համահունչ են Աստվածամոր գլխից իջնող եւ ծեռոցի դիրքը, ավելի է շեշտվում մայրական սիրո ու քնքանքի, Փրկիչ որդու նկատմամբ ակնածանքի եւ խոնարիւթյան արտահայտությունը: Այդ տրամադրությանը համապատասխան է նկարիչի գույնը և ամրոց մարմինը ծածկող կապույտ թիկնոցի ուկենքույն, նորը ծաղկանկարը եւ ներեւից պատկերն ամփոփող գունազեղ կազմված շուշանից, վարդից, մեխակից: Նկատենք, որ Աստվածամոր՝ պատկերագրության մեջ ներմուծված այս վերջին դրվագը նորություն է մեզանում, որի նախօրինակները պետք է փնտրել արեւմտաելուպական արվեստում: Աստվածամոր պատկերի շուրջն արված նախատիպ ծաղկաշղաբանների (խորհրդանշում է Սր Կույսին եւ երկնային բագավորությունը) տարբեր օրինակներ ենք տեսնում Վերածննդի եւ դրան հաջորդած եւլուսական արվեստի մեջ, որոնց մեջ հետինակը ծածկած սրբապատկերներն առանձնանում են թեմայի պատկերագրությամբ, ապա վերջիններս ոչ մեծ չափերի սրբապատկերներ, որոնց ներմասն ամրողական պատկերաշարի ստեղծումով ու դասական ավարտվածությամբ, ապա վերջիններս ոչ մեծ չափերի սրբապատկերներ, որոնց ներմասն ամրողական պատկերաշարի ստեղծումով պատկերագրությունը նշանավորվեցին տերունական ամրողական պատկերաշարի ստեղծումով:

Կերպարը: Տեսարանի այս տրամադրությունը ավելի է շեշտվում նկարի գումային լուծումով: Կապտափիրուզ խորի վրա դեղին եւ կարմիր եղուագծով լուսապակները, կաթնագույն սավանը, ուկենքույն ծաղիկներով կապույտ թիկնոցը պատկերված են գումային ներդաշնակ համադրման միջոցով: Հովնաթան Հովնաթայանի ստեղծած սրբապատկերներն առանձնանում են պատկերագրական եւ գումային կարմիրներու մեջ կանաչապատկերը նորություններու: Նրա բոլոր գործերի վրա Աստվածամոր եւ Սանկան մարմինները տրված են որոշ շարժման մեջ, ծաղկային լուծումով եւ համաշափորություններով, ուր դրսերպում են նաև նկարչի նախագիտական մասնակիությունների ու փորագրանկարների միջոցով:

1782 թ. ստեղծած սրբապատկերի վրա Աստվածամոր աց թեին սպիտակ սավանի վրա կիսապատկան արվեստի մեջ կանաչապատկերը կարմիրների մեկնարաններու մոտեցումով ու դասական ավարտվածությամբ, ապա վերջիններս ոչ մեծ չափերի սրբապատկերներ, որոնց ներմասն ամրողական պատկերաշարի ստեղծումով պատկերագրությունը նշանավորվեցին տերունական ամրողական պատկերաշարի ստեղծումով: Կենսահաստատ եւ աշխատ շարժումով Հիսուսի (հիմնականում կիսամեռ), գրովանքի ու սիրո տրամադրությամբ համակված Աստվածամոր կերպարների մեկնարաններու իջնոցը չափուկ հիշեցնում է Վերածննդի վարպետների հունահստական մոտեցումները, որոնք արդեն սկսել են տարածվել 18-րդ դարի հայ նկարիչների շրջանում:

Ինչպես գրում է արվեստաբան Ս. Դավարյանը, Հովնաթանի «Նկարների մեջ գործվում է արվեստական պատկերաշարի գույնը իջնող իջնող սպիտակ սպական սկզբանում կապույտ գույնը և ամրոց մարմինը ծածկող կապույտ թիկնոցը պատկերված է մասնաւում ամերկանակ համադրման միջոցով: Հովնաթան Հովնաթայանի ստեղծած սրբապատկերներն առանձնանում են գումային կարմիրների մեջ կանաչապատկերը նորություններու: Նրա բոլոր գործերի վրա Աստվածամոր եւ Սանկան մարմինները տրված են որոշ շարժման մեջ, ծաղկային լուծումով եւ համաշափորություններով, ուր դրսերպում են նաև նկարչի նախագիտական մասնակիությունների ու փորագրանկարների միջոցով:

Ինչպես գրում է արվեստաբան Ս. Դավարյանը, Հովնաթանի «Նկարների մեջ գործվում է ամբողջ հայության համար ավանդները, այնպես եւ ժամանակակի եղուագական սկզբունքը կապույտ վրա սկզբունքը և ամրոց մարմինը նորություններու: Եվ այս երկուսի գույնորդումից ստեղծվեց գեղարվեստական այն նոր ուղղությունը, որը հիմնարար նշանակություն ունեցավ հետագա շրջանի հայ կերպարվեստի զարգացման համար:

Օ-ից 100 տարեկան Երևաններին

**«Ծով կենցաղոյս հանադիմ զիս ալեկոծէ:
Մռկեալ ալիք թշնամին ինձ յարուցան»:**

Մեսրոպ Մաշտոցից հետո շատ գրեր են հուսել, սակայն «կենցաղի» ծովի ալեկոծումը հասել է աննախադապ չափերի: Եվ կյանքի վայրիվերումների մեջ առավել դժվար է պահպանել հավասարակշռություն, ավանդական արժեքները, մարդկային դիմագիծը, դժվար է չչարանալ...

Սակայն դեռ կան մարդիկ, որոնք նախախմանության հովանու մերքը կարողանում են խուսափել մեծ կորուստներից, չեն բռնում, որ սրտի կրակը մոխրանա, շարունակում են արարել և թթվանար պարզեցնել շրջապատին: Այդպիսին է անվանի երգի երգահան Ռուբեն Չախվերդյանը, ով չի կորցրել նաև արվեստագետնին խիստ անհրաժեշտ մանկական անմիջականությունը, մանավանդ «մեծական միջակության մոլեմնի պայմաններում: Դրա լավագույն վկայությունն է վերջին բորբոքված սկավառակը, որը հասցեագոված է «Օ-ից 100 տարեկան Երևաններին»: Այդպիս է կա: Սիրով ու գորովաճրով լի Չախվերդյանի երգերը հուզում են ամեն տարիքի մարդկան: Ակամա հիշում են ճապոնացի պետի խոսքերը. «Ծաղկած բայենին ծիուց վայր իցեցրեց նույնիկ գոռող իշխանին»:

15 երգերից բարկացած ալբոմը մի երաժշտական պարտեզ է, ուր երգեր են ծաղկում: «Օրոր» երգի հետևյալ խոսքերը կարող են բնարան լինել ամրող երգապատկին:

«Ես հնարի եմ այս երգը,

Որ դու հանկարծ չտիրեն,

Որ կորցրած քո երազը,

Քո քին մեջ դու գտննես»:

Ռուբենի ժամանակի փորձությունն անցած երգերը անհրաժեշտ են մասաւ սերնին հայեցի հաստիարակելու, նույր ճաշակ պատվաստելու գործում: Երգերից 5-ի խոսքերը ժողովրդական են, երաժշտությունը հագեցած է ժողովրդական երգերի հնչերանգներով: Երգիշը հատուկ ժերմությամբ է նշում, որ տատիկից լսած երգերից մեծն ընդգրկվել է ալրոմում:

Պատկերազարդ ալբոմը, երգերն իրենց պատկերավոր նկագեցությամբ, մի հերթարային աշխարհ են, որոնք իրենց գիրկն են առնում բոլոր նրանց, ովքեր մոլում են դեպի գեղեցիկը, քարին, բնությունը, դեպի լույս...

Դանիել Երաժշտ

«Անուշ» օղերան

Թումանյանական Լոռվա լեռնական բարքերը, անբեկելի սովորությունները (աղաքաները) եւ նրանց ուժը բնորոշող երաժշտական նախներգանքի հնչյունների տակ բացվում է Ալեքսանդր Սպենդիարյանի անվան օպերային բատորոնի ծանրաձայ վարագույքը: Փերիների, լոյսի շողի բացվելու հետ ու դրանց անհետանալուց հետո ծավալվում է լեռնային առավոտական օպերային բարքերի առաջնորդ առաջնորդը՝ Տիգրան Մանուկյանը, մոտավոր համար համար առաջնորդ առաջնորդը: Օպերային բատորոնի երիտասարդ մեներգիչ Շովիաններ Նազարյան մասնակի Սարգսյանը պարզ ու հասարակ է եւ առաջնորդ իսկ պահանջական բարքերի առաջնորդը: Անուշի անհանգիստ սիրոտը, անհամբերությունը, կարո-

«Ո՞ր բեմադրությամբ»

տից նվադող հոգին բնորոշում է նույնպես երիտասարդ երգչուիկի Լիան Ալեքսանյանը:

Այնունա Ֆիգարոյին «Անուշը» ազգային երաժշտական թամաների հարուստ խտացումներ ունի: Բեմադրող սեմիսոր, օպերային բատորոնի գեղարվեստական դեկավար Գեղամ Գրիգորյանի խորաքափանց, վերլուծող մտածողության շնորհիկ թեմադրությունը է ավելի դյուրճների է եւ արդարացված իր լուծումներով: Անկանու հոգում ներկայացնան հենց առաջին գործողությունից կենդանանում է սիրո ողբերքային անմահության գիտակցումը:

Աչքի են ընկնում տակավին երիտասարդ, բայց արդեն երգչական բարձր դրույթների տիրապետող արտիստներ Շովիաններ Նազարյանը եւ Լիան Ալեքսանյանը: Զատկավես «Ձիվան յար ջանի» հուզարարավ, ինչպես նաև «Բարձր սարերի» ողբերգական ու սրտամիկի կատարումների վկայում են, որ Շովիաններ Նազարյանը թե՛ վկուլ-տեխնիկական, թե՛ մեկնաբանման առումով բավականին օժուված եւ մնանող երգիչ է: Առանձնակի վարպետությունը ունեցող Անուշներից հետո մեր ժամանակներում Լիան Ալեքսանյանը հաստատում է իր հերոսուհի, բնույթան այդ արտատվոր, քնուց էակի գոյությունը օպերային թատրոնում: Այնքան համոզիչ ու հուզական է նրա Անուշը: Կոլորատուրային երգանությունը համադրելով ամուր ծանային ելեւէների հետ՝ երգիշը կերպարի նոր տեսակ է ծնավորել:

Դիրիդրական հմտւ դեկավարում, նկագախմբային, երգչախմբային, մեներգային մեկնաբանությունները աներկրայորեն հաստատում են մասաւ Կարեն Լավշյանի վարպետությունը: Թատրոնում ներկայացնումից հետո հնչող ծափերը փատում են, որ բարձրարվեստ աշխատանքի մի ինքնատիպ դրսեւորում էր ապրիլի 28-ի այս «Անուշը»: Երաժշտական համախատես ակնկալում է սպենդիարյանցներից ազգային երաժշտական ստեղծագործությունների նոր վայելմեր:

Գոռ Սարկոսյան

Իրանահայ լուսանկարիչ Անրուան Սեւրուգին

Անրուան Սեւրուգինը ծնվել է 1851

թվականին Թեհրանի ուսուական հետապնդատանը: Նա հայագի արեւելագիտ Վասիլի Սեւրուգինի որդին է: Անրուանի հայրը տիրապետում էր արաքերեն, պարսկերեն, հայերեն, վրացերեն եւ ուստերեն լեզուներին եւ աշխատում էր մեհրանի ուսական դեսպանատանը որպես առաջին բարտուդավագ: Աշխատանքի բնույթն էր պատճառ դարձավ, որ Կամիջին ազգանունը ուսուական դարձրեց: Սա հետազայտ առաջին բարտուդավագը Սեւրուգինի եւ նրա ողբերգ հանրահայտ նկարիչ Անրուիչ (Ներվիչ) ազգության շիփուրանը առիթ դարձավ:

Արվեստագետը լուսանկարչական արվեստ է ուսանել միջինուում Պարսկաստանի 19-րդ դարի անցուղարձը: Լուսանկարչի աշխատանքները գուտ փաստագրական չեն, այլև արվեստի ստեղծագործության շամփուրում էն: Նա երկրի տարբեր շրջաններու մասին մաշփորհելով, վակերագրական լուսանկարներ ստեղծելուն զուգահետ արվեստությամբ յուրաքանչյուր պատկերին հատուկ գեղարվեստական մուտքում է ցուցաբերել:

Եվրոպացին այդպես չի տեսնի չափայում փարաված կանաց ֆիգուրները, այնպիսի մուտքում չի ունենա նրանց դիմանկարի հանդեպ, ինչպահին ուներ Անրուան Սեւրուգինը: Սեծ նշանակությունը է Պարսկաստանի վիղողային կյանքը, մարդկան եկամուտը կազմող առ ու վաճառքը լուսանկարչի հետաքրքրացիության շնորհիկ թեմաներու մասին աշխատանքների պահին, որոնք հաստուկ էին իր բարձր ճաշակով եւ արվեստի ստեղծագործության մասին մաշփորհելով, վակերագրական լուսանկարներ ստեղծելուն զուգահետ արվեստությամբ յուրաքանչյուր պատկերին հատուկ գեղարվեստական մուտքում է ցուցաբերել:

Թեհրանի հասարակությունը Սեւրուգինին «Անրուան Խան» անվամբ էր ճանաչում, եւ Սեւրուգինը իր սերը եւ հակունը դեպի Պարսկաստանը ցուցաբերելու համար պահանջում էր, որ իր անունից հետո շեշտում պարսկերից բացի այս ընկնում իրենաների, թուրքերի, քրդերի, զրադաշտների, Զալդիկի քրիստոնյաների ու Պարսկաստանի տարբեր շրջաններու մասին աշխատանքների պահին, որոնք համար պահանջում էր, որ իր անունից հետո շեշտում պարսկերից բացի այս ընկնում իրենաների: Թեհրանի հասարակությունը Սեւրուգինին «Փարվարդեյ Իրան»՝ այսինքն «Իրանի փայփայված» բառակապացությունը:

Արվեստագետը մրցանակներ եւ շքանշաններ է շահել համաշխարհային ցուցահանեներում, ինչպես օրինակ 1897 թ. Բյուլուսում կազմակերպված ցուցահանեներու մեջ էր արվեստության մաշփորհելու աշխատանքները, որոնցից յուրաքանչյուր Սեւրուգինը կատարում էր աշխատանքներու մասին աշխատանքների պահին, որոնք համար պահանջում էր, որ իր անունից հետո շեշտում պարսկերից բացի այս ընկնում իրենաների տարբեր ցուցահանեներից մրցանակներ ու շքանշաններ շահել եւ դրանց պատկերները «Խան տիտղոսի հետ միասին պահպանում էր իր յուրաքանչյուր լուսանկարի երկրորդ երեսին»:

Անրուան Խան Սեւրուգինի արվեստը իր արժանի տեղն է գրավում լուսանկարչության համաշխարհային պատմության մեջ: Դժբախտաբար հայկական շղանական ժամանակներու մեջ ապրում էր ապահովագույն առաջնորդ գործությունը կամ Սեւրուգինի արվեստին, եւ հուսով ենք, որ մեր փոքրիկ հրապարակումը որոշ չափով կրացարական ապահովագույն առաջնորդ էր ապահովագույն առաջնորդը:

Խան արվեստության մասին ապահովագ

Հայ արվեստ

Բաժանորդագրվելու համար դիմել
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՎ ԱՐՑԱԽԻ Ա
խմբագրություն,
ՍՓՅՈՒՌԸՆԻՄ
հանդեսի լիազոր ներկայացուցիչներին
ԱՄ, Եյու Յորը, Ծահան Արծրուին
solopiano@hotmail.com
Լու Անդրես, Տիգրան Սարգսյան
tigrani@hotmail.com
Բրուսոն, Արա ՂԱԶՄՐՅԱՆ
acf.hmh@verizon.net
Զիկագը, Ռաքել ԿՈՉԱՐՅԱՆ
goshgar@fas.harvard.edu
ԱՄ, Արու Դարի, Անդրանիկ ՂԱՂԱՅԱՆ
emcoraunh@emirates.net.ae
ԱՎԱՏՐԱԼԻԱ, Միհնեյ, Անահիտ ՂԱՎՈՐՅԱՆ
Սելբուն, Քեառի ՍԱՆՈՒԿՅԱՆ
hye@hyeart.org
ՄՐԳԵՆՏԻՆԱ, Բուենոս Այրես, Խուան ԷԼԱՍԳԵԶՅԱՆ
darson7@yahoo.com.ar
ԳԵՐՄԱՆԻԱ, Մյունիս, Մեջա ՓՈՐԹՈՅԱՆ-ՖՐՈԲԵԼ
fax: 004989922542
ԴԱՆԻԱ, Կոպենհագեն, Մարինա ՍԱՐԳԻՍՅԱՆ
masha@tiscale.dk
ԹՈՒՐԻԱ, Ստամբուլ, Սուշեն ՆԱԶԱՐՅԱՆ
yt8@duke.edu
ԻՐԱՆ, Թեհրան, Ալբրտ ԲՈՉԱՐՅԱՆ
akocharian@hotmail.com, hbo. 8840 5381
Սպահան, Ամի ԲԱՐԱՅՅԱՆ
ani-babayan@yahoo.com
ԼԻՐԱՆԱՆ, Թեյրու, Ալվան ՋԵՐԳԵԼՅԱՆ
noahsark@cyberia.net.lb
ԿԱՆԱԴԱ, Սոնթեալ, Մարտ ՄԱՆՎԵՅԱՆ
marom@videotron.ca
Տորոնտո, «Արարատ կամար»,
Անդրանիկ ՉԻԼԻՆԿԻՐՅԱՆ
ՄԵԾ ԲՐԻՏԱՆԻԱ, Լոնդոն, Արքուր ՕԾԱԿԱՆԻ
art@oshakantsi.com
ՃՎԵՑՑԱՐԻԱ, Ժնև, Ներկի ԱԶԱՏՅԱՆ
ՈՒԽԱՍԱՄԱ, Մուլվա, Նիկոյա ԹԱՆԵՒՈՅԱՆ
Սանկտ-Պետերբուրգ, Աշոտ ԽԱՎԱՏՐՅԱՆ
akhachents@yahoo.com
ՍԻՐԻԱ, Դալեա, Ամի ՖԻՇԵՆԿԻՐՅԱՆ
fishenkjananai@hotmail.com
ՎՐԱՍՏԱՆ, Թբիլիսի, Սարգիս ՂԱՐԴԻՆՅԱՆ
ՅԱՐԱՆԻԱ, Փարիզ, Ամի Սաքելոյան
anilev@gmail.com

«ՀԱՅ ԱՐՎԵՍՏԻ» լիազոր ներկայացուցիչները խմբագրական խորհրդի ընդլայնված կազմի անդամներ են, տեղերում հեղինակներից նյութեր են ընդունում եւ ուղարկում խմբագրություն, կատարում են բաժանորդագրություն, իրավասու են տեղերում գովազդների տրամադրման եւ համագործակցության պայմանավորվածություններ ծեղ բերել:

Հայ արվեստ • 2(12)/2005

38

Նոր գրքեր

Ալեք
ՆԵՐՍԻԿՅԱՆ

Человек и Природа

Հայոց ժողովության
պատմություններ

ԼԵՐԵՐ

Լեռնը

20-րդ դարի երկրորդ կեսի հայ գեղանկարչությունը

ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտը լույս է ընծայել Ալիս Ներսիկյանի «Մարդը և բնույթը» 20-րդ դարի երկրորդ կեսի հայ գեղանկարչությունը» ուշագրավ ուսումնասիրությունը (Երևան, 2004, ուսեբն): Գրքում քննության մեջ ենքարկված մարդու և բնույթան առնչությունները հատկապես Մարտիրոս Սարյանի եւ Մինաս Ավետիսյանի արվեստում: Կարենոր է, որ հեղինակն անդրադառնուպ անցյալ դարի վերջնի հայ գեղանկարչությանը, ընդուած մոտենում է մեր ապրած ժամանակին: Իսկ, ինչպես հայտնի է, անցյալի արվեստի ուսումնասիրությունն ու գնահատումն ավելի դյուրին է, քան մամանկակիցների ու նրանց ստեղծագործության մասին վերլուծական անաշար խոր ասելու: Կարծում ենք, որ Ալիս Ներսիկյանին հաջողվել է լուծել իր առջև դրված խնդիրները:

Հայ կերտարվեսի կայֆեր համացանցում

Հայաստանի ազգային պատկերասրահ

www.gallery.am

Հայաստանի նկարիչների միություն

www.armenianartists.com

Հայ նկարիչներ (պատրաստված Լոնդոնում)

www.armenianartist.net

Հայ նկարիչներ (պատրաստված ԱՄՆ-ում)

www.roslin.com

Երեւանի Գեղարվեստի ակադեմիային կից ստեղծված Բոյաջյան պատկերասրահ

www.boyajiangallery.am

Ավանդական եւ արդի սրբանկարչություն Հայկ Ազարյանի կատարմանը

www.haykazarian.com

«ՀԱՅ ԱՐՎԵՍՏԻ»

Եղիսաբետ Արքունիան, Թանյա
Edward Artsrunyan, Conversation

Սայս Միհրայյան, Հավերժույթ ունի
Mais Mkhitaryan, The way to eternity

Վիլիկ Զաքարյան, Բարի լուր
Vilik Zakaryan, Good news

Համբարձում Սահակյան, Նայուրունք նոյն
Hambardzum Sahakyan, Still-life with pomegranate

«ՀԱՅ ԱՐՎԵՍՏԻ» խմբագրությունը
խորին ընուհակալությունն է հայտնում
բոլոր նվիրատու նկարիչներին: